

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Казначейське обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану

Виконав: здобувач освіти групи ФК23-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Сабельніков Ілля Євгенійович
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник: Сальникова Т.В. к.е.н., доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Сабельніков І. Є. Казначейське обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі розглянуто детальні теоретичні засади казначейського обслуговування бюджетних коштів, зокрема його принципи, механізми та нормативно-правову базу. Досліджено вплив воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування, включаючи адаптацію до кризових умов та управління ризиками. Проаналізовано ефективність казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах через призму оперативності, прозорості та відповідності потребам державного сектору. Викладено ключові виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в умовах воєнного стану, серед яких виділено обмеження ресурсів, зростання ризиків шахрайства та складнощі з фінансовим прогнозуванням. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності роботи органів Казначейства України, зокрема шляхом впровадження цифрових технологій, удосконалення нормативної бази та розвитку кадрового потенціалу. Виявлено перспективи вдосконалення казначейського обслуговування у поствоєнний період, що передбачають забезпечення стійкості системи, інтеграцію міжнародних стандартів та посилення співпраці з іншими фінансовими інституціями.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 72 сторінках, містить 10 таблиць, 7 рисунків, 4 додатки. Список використаних джерел включає 60 найменувань.

Ключові слова: казначейське обслуговування, бюджетні кошти, воєнний стан, ефективність, управління фінансами.

ANNOTATION

Sabelnikov I. Treasury Service of Budget Funds under Martial Law.

Master's Qualification Work for the Degree of Master in Specialty 072 «**Finance, Banking, Insurance, and Stock Market**». – University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The study examines the detailed theoretical foundations of treasury servicing of budget funds, including its principles, mechanisms, and regulatory framework. The impact of martial law on the functioning of the treasury servicing system is explored, encompassing adaptation to crisis conditions and risk management. The efficiency of treasury servicing of budget funds in crisis conditions is analyzed through the lens of operational efficiency, transparency, and alignment with the needs of the public sector. Key challenges and threats to the treasury servicing system under martial law are outlined,

highlighting resource constraints, increased fraud risks, and difficulties in financial forecasting. Directions for improving the efficiency of the State Treasury Service of Ukraine are substantiated, particularly through the implementation of digital technologies, enhancement of the regulatory framework, and development of human resources. Prospects for improving treasury servicing in the post-war period are identified, focusing on ensuring system resilience, integrating international standards, and strengthening cooperation with other financial institutions.

The master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and appendices. It is presented on 72 pages and includes 10 tables, 7 figures, and 4 appendices. The reference list contains 60 sources.

Keywords: treasury service, budget funds, martial law, efficiency, financial management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	9
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	16
2.1. Вплив воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування України.....	16
2.2. Оцінка ефективності казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах	38
2.3. Виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в період воєнного стану	49
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	59
3.1. Напрями підвищення ефективності роботи органів Казначейства України....	59
3.2. Перспективи вдосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів у поствоєнний період	63
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах воєнного стану в Україні надзвичайно важливо забезпечити стабільне функціонування державних фінансових інституцій, зокрема системи казначейського обслуговування бюджетних коштів. Ефективна робота Казначейства України є ключовою передумовою підтримання безперервного фінансування критично важливих сфер, таких як оборона, медицина, освіта та соціальний захист. Військові дії значно ускладнили реалізацію бюджетного процесу, створили нові виклики для управління державними фінансами та висунули на перший план необхідність адаптації механізмів казначейського обслуговування до кризових умов.

Система казначейського обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, спрямованих на оперативне реагування на непередбачувані обставини, посилення контролю за витратами та забезпечення фінансової прозорості. Разом із тим, виникли нові ризики, пов'язані з обмеженістю фінансових ресурсів, необхідністю залучення зовнішнього фінансування та забезпеченням фінансової стійкості держави в умовах тривалої війни. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів підвищення результативності роботи Казначейства України, адаптації існуючих механізмів до умов воєнного часу та розробки перспективних напрямів удосконалення системи казначейського обслуговування у поствоєнний період.

Питання прозорості бюджетного процесу та відкритості державних фінансів є одними з центральних у дослідженнях. Зокрема, Бухтіарова А. Г. та Купреєва Я. М. [9] акцентують увагу на необхідності підвищення прозорості бюджетного процесу для ефективного управління бюджетними ресурсами. Кириленко О. П. [23] додає до цього аналізу інституційне забезпечення прозорості, наголошуючи на важливості інтеграції цифрових технологій.

Дослідження казначейської системи України в цілому висвітлені в роботах Крисоватого А. І. та Кириленко О. П. [20], де автори детально розглядають

функціонування казначейських органів у контексті бюджетної політики держави. У роботі Павлюка В. В. та Олійника В. О. [33] підкреслюється ключова роль Державного казначейства України в забезпеченні фінансової дисципліни.

В умовах воєнного стану особливу увагу приділено адаптації казначейської системи до нових викликів. Зокрема, Русін В. [36] досліджує специфіку роботи казначейських органів у період воєнного стану, акцентуючи увагу на складнощах виконання бюджетів та забезпечення безперервності обслуговування. Автор Курганська Е. І. [26] аналізує вплив політичної кризи та системи дистанційного обслуговування на управління фінансовими ресурсами, пропонуючи інноваційні рішення для подолання цих проблем.

Проблеми формування бюджетних надходжень та управління фінансовими ресурсами в умовах кризи висвітлені у роботах Канєвої Т. В. та Думікян А. К. [21], які звертають увагу на важливість адаптації бюджетної політики до сучасних викликів. З іншого боку, Канєва Т. та Галабурда А. [22] обґрунтовують стратегічні напрямки розвитку бюджетної політики саме в умовах воєнного стану.

Питання автоматизації та цифровізації бюджетного процесу висвітлюють Гончаренко Н. Г. [14], яка аналізує вплив цифрових інструментів на ефективність казначейського обслуговування в умовах воєнного стану. Ця тематика також підтримується у звітах Державної казначейської служби України [35], що відображають сучасний стан системи та перспективи її розвитку.

Таким чином, аналіз наукової літератури показав, що ключовими напрямками досліджень є прозорість бюджетного процесу, цифровізація казначейської системи, адаптація до умов воєнного стану та удосконалення управління бюджетними коштами. У своїй роботі ми спираємось на здобутки зазначених авторів, розвиваючи ідеї щодо ефективного функціонування казначейської системи в умовах війни.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз особливостей казначейського обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану та розробка рекомендацій щодо підвищення його ефективності з урахуванням сучасних викликів і загроз.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- розглянути теоретичні засади казначейського обслуговування бюджетних коштів;
- дослідити вплив воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування;
- оцінити ефективність казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах;
- визначити ключові виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в умовах воєнного стану;
- запропонувати напрями підвищення ефективності роботи органів Казначейства України;
- обґрунтувати перспективи вдосконалення казначейського обслуговування у поствоєнний період.

Об'єктом дослідження є система казначейського обслуговування бюджетних коштів України.

Предметом дослідження є особливості функціонування системи казначейського обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану та перспективи її вдосконалення.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез для систематизації теоретичних положень, порівняльний аналіз для оцінки ефективності казначейського обслуговування в різних умовах, а також методи експертних оцінок для визначення напрямів удосконалення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні рекомендацій щодо вдосконалення системи казначейського обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану. Результати дослідження можуть бути використані органами Казначейства України для підвищення ефективності виконання функцій управління бюджетними ресурсами, забезпечення безперебійного фінансування пріоритетних напрямів державних витрат, а також мінімізації ризиків, пов'язаних із нестабільною економічною ситуацією та

загрозами воєнного характеру. Окремі положення роботи можуть бути впроваджені: у практичну діяльність органів Державної казначейської служби для покращення процесів управління бюджетними коштами у кризових умовах; при розробці нових методик оцінки ефективності роботи казначейства під час форс-мажорних обставин; для підготовки нормативно-правових документів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності державного сектору. Отримані результати також можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних з управлінням публічними фінансами, державним управлінням та антикризовим менеджментом.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, звітні дані Казначейства України, аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені управлінню бюджетними коштами в кризових умовах.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 85 сторінках, містить 10 таблиць, 7 рисунків, 4 додатки. Список використаних джерел складає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Казначейське обслуговування бюджетних коштів є важливим елементом фінансової системи держави, що забезпечує ефективне та прозоре управління державними фінансами. Цей механізм сприяє досягненню стабільності бюджетної системи, посиленню фінансової дисципліни та мінімізації ризиків нецільового використання коштів. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації економіки зростає актуальність вдосконалення теоретичних засад казначейського обслуговування. Формування системи казначейського обслуговування має тривалу історію. Перші спроби централізованого управління державними фінансами датуються середньовіччям, коли були створені королівські казначейства в Європі. У сучасному вигляді ця система почала формуватися у ХХ столітті, зокрема після Другої світової війни, коли виникла потреба в оптимізації бюджетного процесу. В Україні система казначейського обслуговування була запроваджена у 1995 році з утворенням Державного казначейства України. Це дозволило централізувати управління державними фінансами та забезпечити контроль за виконанням бюджетів [12, с. 115].

Казначейське обслуговування бюджетних коштів можна визначити як комплекс фінансових операцій, що здійснюються органами казначейства для забезпечення цільового використання бюджетних ресурсів. Воно включає реєстрацію бюджетних зобов'язань, контроль за надходженнями та витратами, а також управління фінансовими потоками з метою забезпечення збалансованості бюджету. Сутність казначейського обслуговування полягає в забезпеченні прозорості руху бюджетних коштів, їх раціонального розподілу та мінімізації втрат під час виконання бюджетів різних рівнів. Основними принципами цього процесу є законність, прозорість, ефективність та контрольованість [27, с. 98].

Казначейське обслуговування бюджетних коштів є важливим елементом фінансової системи, що забезпечує ефективне управління державними та

місцевими бюджетами. Оскільки казначейська система виступає гарантом прозорості та підзвітності у використанні бюджетних коштів, її роль є ключовою у процесах фінансового управління. Однак різні автори по-різному трактують сутність та завдання казначейського обслуговування, що зумовлено специфікою економічних умов, в яких функціонує бюджетна система, а також особливостями національних фінансових практик [9, с. 128; 10, с. 15; 11, с. 78; 12, с. 95; 13, с. 169; 14]. У табл. 1.1 представлені підходи різних авторів до визначення сутності казначейського обслуговування бюджетних коштів, що дозволяє виокремити основні аспекти цієї теми, зокрема роль казначейства у забезпеченні прозорості бюджетного процесу, ефективності управління бюджетними потоками, а також забезпечення фінансової дисципліни.

Таблиця 1.1

**Підходи авторів щодо сутності казначейського обслуговування
бюджетних коштів**

№	Автори	Підхід до сутності казначейського обслуговування	Джерело
1	2	3	4
1	А. Г. Бухтіарова, Я. М. Купрєєва	Визначають казначейське обслуговування як ключовий елемент забезпечення прозорості бюджетного процесу.	[9, с. 128]
2	В. М. Мазярчук та ін.	Розглядають казначейське обслуговування як інструмент для ефективного управління бюджетними потоками.	[10, с. 15]
3	І. Я. Чугунов	Вказує на системну роль казначейського обслуговування у регулюванні економіки через бюджетно-податкову політику.	[11, с. 78]
4	О. М. Піхоцька, Л. Є. Фурдичко, Н. Г. Синютка	Розглядають казначейське обслуговування як основу бюджетного процесу, що забезпечує контроль за використанням коштів.	[12, с. 95]
5	Ю. О. Голинський, І. О. Шиманська	Акцентують увагу на вдосконаленні казначейського обслуговування для підвищення ефективності державного та місцевих бюджетів.	[13, с. 169]
6	Н. Г. Гончаренко	Визначає роль казначейського обслуговування у фінансовому забезпеченні військових частин, особливо у воєнних умовах.	[14]
7	І. В. Дедушев	Описує казначейське обслуговування як механізм забезпечення фінансової дисципліни у виконанні бюджету.	[15, с. 37]

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4
8	С. Л. Демиденко, В. В. Демиденко	Наголошують на необхідності оцінювання податкового потенціалу для ефективного казначейського обслуговування.	[16, с. 73]
9	Л. М. Демиденко	Казначейське обслуговування спрямоване на забезпечення прозорості та відкритості бюджетів.	[17, с. 21]
10	М. А. Дем'янчук	Розглядає казначейську справу як спеціалізований напрямок управління бюджетними ресурсами.	[18, с. 35]
11	О. Р. Західна, В. В. Круглякова, І. В. Бацман	Визначають казначейське обслуговування як складову формування дохідної частини бюджету.	[19, с. 134]
12	О. П. Кириленко	Вказує на необхідність інституційного забезпечення прозорості казначейського обслуговування.	[23, с. 82]
13	Т. В. Канєва, А. К. Думікян	Розглядають казначейське обслуговування як елемент забезпечення бюджетних надходжень.	[21, с. 242]
14	Е. І. Курганська	Аналізує проблеми казначейського обслуговування в умовах політичних та економічних криз.	[26, с. 97]

Різноманітність підходів до визначення сутності казначейського обслуговування бюджетних коштів відображає широкий спектр його функцій та ролей у фінансовій системі. Одні автори, зокрема А. Г. Бухтіарова та Я. М. Купреєва, вважають казначейське обслуговування ключовим елементом забезпечення прозорості бюджетного процесу, що підвищує рівень довіри до державних фінансів і дозволяє зменшити корупційні ризики [9, с. 128]. Інші, наприклад, В. М. Мазярчук та його колеги, акцентують увагу на тому, що казначейське обслуговування є важливим інструментом для ефективного управління бюджетними потоками, тобто, на рівні конкретних фінансових операцій [10, с. 15].

Деякі дослідники, такі як І. Я. Чугунов, підкреслюють системну роль казначейського обслуговування в регулюванні економіки через бюджетно-податкову політику, що дозволяє державі забезпечити збалансованість фінансів та стабільність економічної ситуації [11, с. 78]. Зокрема, О. М. Піхоцька та її колеги розглядають казначейське обслуговування як основу бюджетного процесу, що

дозволяє здійснювати контроль за використанням державних коштів і сприяє дотриманню фінансової дисципліни [12, с. 95].

Важливим аспектом є також вдосконалення казначейського обслуговування для підвищення ефективності державних та місцевих бюджетів, на чому акцентують увагу Ю. О. Голинський та І. О. Шиманська [13, с. 169]. Водночас Н. Г. Гончаренко вказує на специфіку казначейського обслуговування в умовах воєнного часу, коли важливо забезпечити стабільність фінансування, зокрема для військових частин [14].

Інші автори, як-от І. В. Дедушев, підкреслюють роль казначейського обслуговування як механізму забезпечення фінансової дисципліни при виконанні бюджету, що сприяє запобіганню нецільовому використанню коштів [15, с. 37]. Водночас, деякі вчені, зокрема С. Л. Демиденко та В. В. Демиденко, наголошують на необхідності оцінювання податкового потенціалу як важливої складової для ефективного функціонування казначейського обслуговування [16, с. 73].

Підходи до визначення сутності казначейського обслуговування вказують на його багатофункціональність та важливість для ефективного управління державними фінансами. Незважаючи на різноманітність акцентів, загальним є те, що казначейське обслуговування є важливим механізмом забезпечення прозорості, контролю та дисципліни в бюджетному процесі. Крім того, воно є важливим інструментом не тільки для забезпечення фінансової стабільності держави, але й для адаптації фінансової системи до змінних економічних умов, зокрема в умовах криз або воєнних конфліктів. Враховуючи ці аспекти, подальше вдосконалення казначейського обслуговування є необхідним для підвищення ефективності бюджетного управління та забезпечення стійкості національної економіки в цілому.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів можна визначити як сукупність процесів і механізмів, через які забезпечується ефективне управління державними фінансами на всіх етапах їхнього руху – від надходження до використання [33, с. 278]. Воно включає в себе організацію фінансових потоків, контроль за їхнім використанням, а також забезпечення прозорості та підзвітності

в управлінні бюджетними коштами. Казначейське обслуговування не тільки сприяє підтриманню фінансової дисципліни, але й виступає важливим інструментом для досягнення макроекономічної стабільності та фінансової безпеки країни [20, с. 117].

З огляду на різноманіття підходів [16, с. 73; 17, с. 21; 18, с. 35; 19, с. 134; 23, с. 82; 21, с. 242; 26, с. 97], представлених у дослідженнях різних авторів (табл. 1.1), можна стверджувати, що сутність казначейського обслуговування є багатогранною та залежить від конкретних економічних умов, в яких функціонує бюджетна система. Загальний висновок полягає в тому, що казначейство є основним інститутом фінансової стабільності країни, виконуючи роль як інструмента для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, так і механізму для підвищення прозорості та публічної довіри до фінансових інститутів держави.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів є важливим елементом фінансової системи України, що забезпечує ефективне та прозоре управління державними фінансами. Нормативно-правова база цього процесу включає низку законодавчих та підзаконних актів, які регламентують порядок обслуговування бюджетів усіх рівнів через систему Державної казначейської служби України.

Основою правового регулювання казначейського обслуговування є Конституція України, яка визначає основи організації фінансової системи держави. Згідно зі статтею 95 Конституції, державний бюджет України затверджується Верховною Радою, а контроль за його виконанням здійснюється спеціально уповноваженими органами [1]. Ці положення створюють правову основу для діяльності Державної казначейської служби України.

Бюджетний кодекс України є ключовим нормативно-правовим актом, що регламентує бюджетний процес, включаючи казначейське обслуговування бюджетних коштів. У статтях Кодексу визначено основні принципи складання, виконання та контролю за виконанням бюджетів. Також він встановлює порядок касового виконання бюджетів через Державну казначейську службу [2].

Окремі аспекти діяльності Державної казначейської служби регламентуються наказами Міністерства фінансів України. Наприклад, наказ №

1407 від 24 грудня 2012 року визначає порядок казначейського обслуговування державного бюджету за витратами, встановлюючи чіткі правила здійснення операцій з коштами [4].

З огляду на актуальні виклики, пов'язані з воєнним станом, Кабінет Міністрів України затвердив Порядок виконання повноважень Державної казначейської служби в особливому режимі. Постанова № 590 від 9 червня 2021 року регламентує порядок функціонування казначейства в умовах воєнного стану, забезпечуючи виконання невідкладних фінансових операцій та збереження бюджетної дисципліни [6].

Закон України «Про публічні закупівлі» також є важливим елементом нормативно-правового регулювання казначейського обслуговування. Він забезпечує прозорість та ефективність використання бюджетних коштів шляхом визначення процедур закупівель та контролю за їх виконанням через казначейську систему [8].

Нормативно-правове регулювання казначейського обслуговування бюджетних коштів в Україні є комплексним і включає конституційні положення, норми Бюджетного кодексу, підзаконні акти та спеціальні закони. Державна казначейська служба України відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової дисципліни та ефективного використання державних фінансових ресурсів, особливо в умовах воєнного стану.

Система казначейського обслуговування виконує низку ключових функцій: контроль за виконанням бюджету (казначейство здійснює перевірку відповідності бюджетних зобов'язань затвердженим планам та асигнуванням); управління державними фінансами (забезпечується своєчасне проведення платежів, облік та аналіз виконання бюджетів); фінансова звітність (органи казначейства формують звіти про виконання бюджетів різних рівнів, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності); контроль за надходженнями (забезпечується облік податкових та неподаткових надходжень до бюджету) [36].

Цифровізація державного управління значно трансформує процеси казначейського обслуговування. Використання інформаційних технологій

дозволяє автоматизувати облік, моніторинг і звітність, що підвищує ефективність управління бюджетними коштами. Впровадження електронних систем, таких як єдиний казначейський рахунок, сприяє скороченню операційних витрат та зменшенню людського фактору. У контексті цифрової трансформації важливим аспектом є кібербезпека, адже зростає ризик несанкціонованого доступу до даних та фінансових ресурсів. Це вимагає посилення захисту інформаційних систем органів казначейства [15, с. 40].

Отже, казначейське обслуговування бюджетних коштів є ключовим елементом фінансової системи, що забезпечує ефективне управління державними та місцевими фінансами, сприяючи прозорості та фінансовій дисципліні. Казначейське обслуговування сприяє контролю за використанням коштів, мінімізації ризиків нецільового витрачання ресурсів, а також покращенню ефективності бюджетних процесів у різних економічних умовах, включаючи кризові ситуації та воєнний стан. Зважаючи на актуальні виклики, подальше вдосконалення цієї системи є важливим кроком до забезпечення фінансової стабільності країни. Теоретичні засади казначейського обслуговування бюджетних коштів базуються на принципах прозорості, законності, ефективності та підзвітності. Удосконалення цієї системи, зокрема через впровадження цифрових технологій, сприяє підвищенню якості виконання бюджетів та зниженню фінансових ризиків.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Вплив воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування України

Воєнний стан в Україні, запроваджений у відповідь на масштабну збройну агресію, суттєво вплинув на функціонування Державної казначейської служби України, яка є одним із ключових елементів фінансової системи держави. У цей складний період Казначейство забезпечує ефективне управління державними фінансами, підтримуючи стабільність економіки, фінансування оборонних потреб та відновлення постраждалих регіонів. Організаційна структура Казначейства, яка включає центральний апарат і численні територіальні органи, зазнала суттєвих змін через тимчасову окупацію частини територій країни. Однак, навіть за таких умов, більшість територіальних органів продовжують виконувати свої функції, забезпечуючи казначейське обслуговування, контроль за надходженням і витрачанням коштів, а також підтримку спеціальних фондів, спрямованих на подолання наслідків війни.

Роль Казначейства у формуванні та реалізації державної фінансової політики ускладнюється необхідністю гнучкого реагування на виклики війни. Установи Казначейства адаптували свої механізми обслуговування, включаючи використання спеціальних фондів і цифрових інструментів для збереження фінансової стійкості та забезпечення потреб оборони і відновлення. Таким чином, діяльність Казначейства є вагомим внеском у забезпечення стабільності та відновлення України в умовах воєнного стану [30].

Державна казначейська служба України є важливою частиною економічного фронту держави, забезпечуючи збереження фінансової стабільності української казни – ключового елементу суверенітету та незалежності України. Її діяльність – це вагомий внесок у спільну справу здобуття Перемоги. Попри виклики,

спричинені російсько-українською війною 21-го століття, фахівці територіальних органів та апарату Казначейства продовжують наполегливо виконувати свої обов'язки, підтримуючи фінансову оборону країни.

Казначейство має розгалужену організаційну структуру, що включає центральний апарат та 654 територіальні органи. Серед них – 27 головних управлінь Казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а також 627 управлінь (відділень) Казначейства в районах, районах у містах, та містах обласного і республіканського значення [30].

Через тимчасову окупацію територій у Донецькій, Запорізькій, Луганській, Херсонській областях та в Автономній Республіці Крим, станом на сьогодні діють 591 територіальний орган Казначейства, тоді як 63 органи припинили функціонування з 2014 року. З 591 територіального органу, що працювали станом на 1 січня 2024 року, 54 органи з 2022 року знаходяться на тимчасово окупованих територіях. З них: посадові особи 26 органів були переміщені на підконтрольні Україні території для подальшого виконання своїх функцій; 28 органів тимчасово не працюють у штатному режимі, а їхні повноваження з казначейського обслуговування передані іншим територіальним органам Казначейства [30].

Доходи спеціального фонду Державного бюджету України включають добровільні внески (благодійні пожертви) від фізичних та юридичних осіб приватного та публічного права. Ці кошти спрямовуються на фінансування заходів із протидії збройній агресії проти України, ліквідації її наслідків, забезпечення національної безпеки та оборони, відновлення, підтримку та розвиток країни, а також надання гуманітарної допомоги. Сюди також входять кошти, отримані через національну платформу «UNITED 24». Згідно з пунктом 56 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, ці кошти зараховуються на рахунки головних розпорядників державного бюджету, відкриті у Національному банку України. У 2023 році загальна сума надходжень до спеціального фонду становила 2,0 млрд грн, із яких касові видатки склали 0,6 млрд грн. Залишок коштів на кінець року становив 1,4 млрд грн.

Облік цих надходжень ведеться Казначейством відповідно до Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 11 квітня 2023 року № 3035-ІХ та наказу Міністерства фінансів України від 23 травня 2023 року № 280 «Деякі питання казначейського обслуговування коштів, отриманих головними розпорядниками коштів державного бюджету на рахунки, відкриті в Національному банку України».

Кабінет Міністрів України виконував законодавчі вимоги в умовах воєнного стану, що супроводжувався непередбачуваним економічним зростанням та імпортом, девальвацією гривні, нижчим від прогнозованого рівнем інфляції та рекордним обсягом міжнародної фінансової допомоги, яка склала 34,3% фінансових ресурсів державного бюджету. У 2023 році міжнародна спільнота надала Україні зовнішні запозичення та гранти на загальну суму 1 трлн 585,5 млрд грн, що на 45,1% більше порівняно з 2022 роком, у тому числі: державні зовнішні запозичення становили 1 трлн 151,6 млрд грн, що на 39,1% менше плану, але у 1,9 раза більше, ніж у 2022 році; гранти (дарунки) та надходження за програмами допомоги ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій і донорських установ склали 433,9 млрд грн, що у 14,6 раза перевищили плановий показник, оскільки законодавством не було передбачено планового обсягу грантів на бюджетну підтримку, зарахованих до загального фонду. Завдяки зовнішнім надходженням забезпечено стабільність державних фінансів в умовах воєнного стану, зростання міжнародних резервів України та фінансування найнеобхідніших витрат державного бюджету [30].

Фонд ліквідації наслідків збройної агресії відіграє ключову роль у фінансуванні відновлення та розвитку інфраструктури України, постраждалої від військових дій. Його використання забезпечує підтримку державних і місцевих ініціатив, спрямованих на подолання наслідків збройної агресії, відновлення життєво важливих об'єктів і сприяння розвитку постраждалих громад. Касові видатки Фонду є важливим індикатором ефективності управління бюджетними коштами та ступеня реалізації запланованих заходів [30]. Станом на 1 січня 2024

року загальна сума видатків становить значну частину фінансових ресурсів, спрямованих на відбудову країни (рис. 2.1).

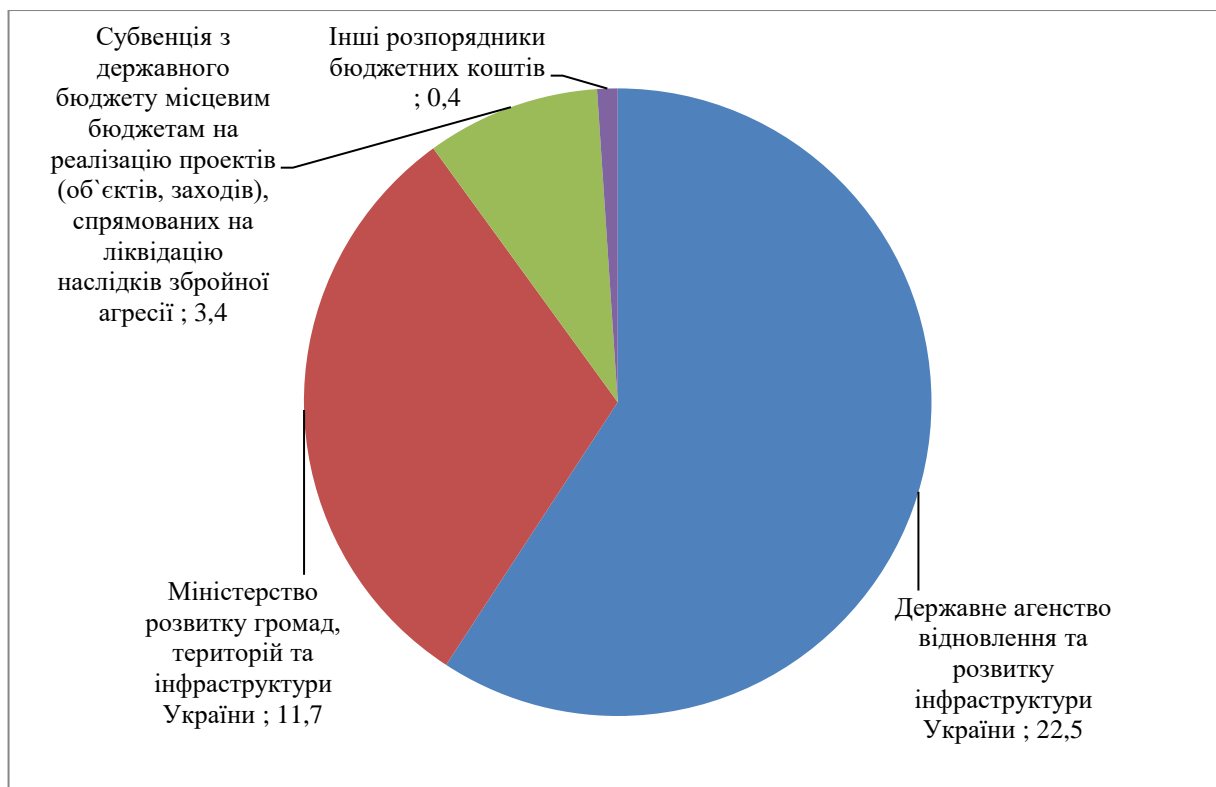

Рис. 2.1. Касові видатки по Фонду ліквідації наслідків збройної агресії станом на 01.01.2024 (млрд грн) [30]

Станом на початок 2024 року касові видатки Фонду розподілено наступним чином [30]:

– Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України отримало найбільшу частку фінансування – 22,5 млрд грн. Це пояснюється його ключовою роллю в реконструкції пошкоджених об'єктів транспортної, соціальної та інженерної інфраструктури. Агентство забезпечує комплексний підхід до відновлення об'єктів, які мають стратегічне значення для функціонування держави.

– Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України спрямувало 11,7 млрд грн на реалізацію проектів, пов'язаних із відновленням громад та регіонів, що зазнали значних руйнувань. Це включає відбудову житлового фонду, соціальних об'єктів та критичної інфраструктури, необхідної для забезпечення життєдіяльності постраждалих територій.

– Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів, спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії, склала 3,4 млрд грн. Ці кошти надали місцевим громадам можливість самостійно визначати пріоритети у відновленні та здійснювати заходи, що відповідають потребам конкретних територій.

– Інші розпорядники бюджетних коштів використали 0,4 млрд грн, які були спрямовані на підтримку менш масштабних ініціатив або додаткові заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків агресії.

Касові видатки по Фонду ліквідації наслідків збройної агресії свідчать про значні зусилля держави у відновленні країни та підтримці громад, постраждалих від війни. Найбільші суми спрямовані на державні установи, які відповідають за стратегічні аспекти відновлення інфраструктури, що підтверджує важливість комплексного і централізованого підходу. Водночас виділення субвенцій місцевим бюджетам дозволяє враховувати специфічні потреби окремих регіонів, сприяючи швидкому та ефективному відновленню. Незначна частка видатків інших розпорядників вказує на акцент держави на масштабних проектах. Загальний рівень видатків демонструє значний прогрес у реалізації заходів із подолання наслідків збройної агресії, але також підкреслює необхідність подальшого моніторингу ефективності використання коштів, забезпечення прозорості та оперативності у виконанні проектів відновлення.

Внутрішні ресурси у 2023 році становили 3 трлн 36,8 млрд грн, що на 206,4 млрд грн (або 7,3%) більше від плану: доходи без урахування грантів склали 2 трлн 238,6 млрд грн, що перевищило план на 1,6 млрд грн (або 0,1%); внутрішні запозичення (з урахуванням коригування) – 553,6 млрд грн, що на 15,9 млрд грн (або 3%) менше плану; кошти ЄКР – 226,6 млрд грн, що не планувалися; повернення кредитів – 14,8 млрд грн, що на 3,1 млрд грн (або 17,2%) менше плану; надходження від приватизації державного майна – 3,2 млрд грн, що на 2,8 млрд грн (або 47,4%) менше плану [30].

До загального фонду державного бюджету із внутрішніх джерел було залучено 2 трлн 32,4 млрд грн, що перевищує витрати на національну безпеку та

оборону, які становили 1 трлн 843,8 млрд грн. Це дозволило виконати вимоги міжнародних партнерів, які передбачали фінансування видатків на національну безпеку й оборону виключно за рахунок внутрішніх джерел, без використання зовнішніх запозичень і грантів.

У 2023 році, в умовах триваючої російської агресії, дохідна частина державного бюджету перевищила заплановані показники на 405,8 млрд грн, що становить 17,9%. Порівняно з 2022 роком, доходи державного бюджету зросли на 884,8 млрд грн (або в 1,5 раза), що було зумовлено такими факторами: зростанням обсягів отриманих благодійних внесків і грантів (+564,7 млрд грн); скасуванням податкових пільг (+63,7 млрд грн); девальвацією гривні (+54,3 млрд грн); збільшенням імпорту товарів (+44 млрд грн); зарахуванням ПДФО від грошового забезпечення військовослужбовців (+31 млрд грн). План надходжень до загального фонду перевиконано на 409,2 млрд грн (32,6%). Однак, якщо виключити надходження грантів у розмірі 425,4 млрд грн, які не були передбачені в плані, загальний фонд не виконав план на 16,2 млрд грн (1,3%). Спеціальний фонд державного бюджету недовиконано на 3,4 млрд грн (0,3%). У 2023 році частка спеціального фонду в загальних доходах бюджету зросла у 2,3 раза порівняно з 2022 роком завдяки власним надходженням бюджетних установ, грантам та іншим джерелам фінансування. Їх загальний обсяг збільшився у 3,8 раза.

У 2023 році видатки державного бюджету склали 4 трлн 14,8 млрд грн, або 93,6% від запланованого. Порівняно з 2022 роком, видатки зросли на 1 трлн 309,1 млрд грн (48,4%). Основна частина видатків була спрямована на програми обороноздатності та безпеки держави, що становило 2 трлн 636,9 млрд грн (65,7% від загального обсягу). Цей показник перевищив рівень 2022 року на 1 трлн 99,3 млрд грн (у 1,7 раза). Проте, затверджені обсяги видатків за низкою бюджетних програм залишилися незмінними, хоча щомісячне фінансування цих програм виконувалося в обсягах менших за план або взагалі не здійснювалося. Це створило потенційні можливості для перенаправлення коштів на вирішення пріоритетних завдань у воєнний час.

Окремі витрати спеціального фонду державного бюджету, профінансовані за рахунок програм допомоги ЄС, грантів іноземних урядів і міжнародних організацій, виконані на 26,1 млрд грн менше плану. Це було спричинено затримками в укладанні та виконанні контрактів, а також отриманням коштів наприкінці року.

На кінець 2023 року залишок коштів Фонду ліквідації становив 23,8 млрд грн, або 38,4% його ресурсів. Причинами такого залишку є невикористання головними розпорядниками виділених 18,5 млрд грн та нерозподілені Кабінетом Міністрів 5,3 млрд грн.

У 2023 році на спеціальний рахунок НБУ для підтримки ЗСУ надійшло 10,3 млрд грн, з яких 8,7 млрд грн були використані для заходів із протидії російській збройній агресії. Проте головні розпорядники не забезпечили ефективного використання коштів спеціального фонду, які надходили у вигляді добровільних внесків від фізичних та юридичних осіб, а також через ініціативу «UNITED24».

Витрати на реалізацію інвестиційних проєктів, що фінансуються за рахунок кредитів від іноземних держав, фінансових установ та міжнародних організацій, склали 11,4 млрд грн, що на 164 млрд грн (або 93,6%) менше запланованого. Основними причинами стали затримки з укладанням контрактів, закупівлями та внесенням змін до фінансових угод з урахуванням воєнного стану.

Дефіцит державного бюджету у 2023 році зріс на 46,1% порівняно з 2022 роком і досяг 1 трлн 336,9 млрд грн (20,4% ВВП). Загальний обсяг ресурсів для покриття дефіциту та погашення державного боргу склав 1 трлн 935 млрд грн, що на 23,3% менше плану через неповернення коштів із ЄКР. Заборгованість державного бюджету за отриманими з ЄКР коштами для тимчасового покриття касових розривів зросла на 86,6%, створюючи додаткове фінансове навантаження на майбутні бюджетні періоди. Водночас заборгованість Пенсійного фонду за позиками зменшилася на 29,2 млрд грн (72,1%) [30].

У 2023 році рівень перерозподілу ВВП через бюджети зріс. Доходи зведеного бюджету (без грантів міжнародних партнерів) становили 40,9% номінального ВВП, що на 8,1 п.п. більше, ніж у 2022 році. Державний та гарантований борг збільшився

на 35,5%, досягнувши 5 трлн 519,5 млрд грн (84,4% ВВП). Витрати на обслуговування та погашення боргу зросли на 12,4%, до 701,2 млрд грн (15,7% загальних витрат бюджету). Основні ризики зростання боргу включають: значний дефіцит бюджету, який потребує нових запозичень; збільшення частки боргу, чутливого до валютних коливань (зростання з 67,2% до 72,8%); неповернення коштів, отриманих під державні гарантії, та їх погашення з бюджету.

Протягом січня – вересня 2024 року Уряд діяв відповідно до Закону, враховуючи зростання реального ВВП, експорту та імпорту товарів, підвищення цін і курс гривні, який виявився нижчим за прогнозований відносно долара США та євро. За оцінкою Рахункової палати, недоотримано 56,8 млрд грн доходів через менший, ніж очікувалося, рівень зростання реального ВВП, імпорту товарів, споживчих цін і обмінного курсу. Водночас економія витрат на обслуговування боргу та інші видатки склала 14,4 млрд грн. Доходи державного бюджету за звітний період досягли 2 трлн 169,3 млрд грн, перевищивши річний план на 13,5% завдяки грантам та власним надходженням бюджетних установ. Планові показники доходів загального фонду перевиконано на 32,4%, а спеціального фонду – у 3,9 раза. У порівнянні з аналогічним періодом 2023 року доходи зросли на 228 млрд грн завдяки економічним факторам і на 158 млрд грн завдяки адміністративним. Проте обсяги зовнішньої допомоги скоротилися на чверть, а їхня частка в загальних доходах знизилася до 12,6% [30].

Загальні видатки протягом січня – вересня 2024 року склали 2 трлн 977,8 млрд грн (68,7% річного плану), з них 1 трлн 926,9 млрд грн спрямовано на обороноздатність і безпеку. У звітному періоді на соціальний захист було витрачено 329,2 млрд грн, зокрема на виплату пенсій та субсидій. Надходження з внутрішніх джерел становили 2 трлн 544,6 млрд грн (включаючи внутрішні запозичення та доходи від приватизації), перевищивши видатки на національну безпеку. Натомість зовнішнє фінансування скоротилося на 16,6%, що призвело до зменшення частки зовнішніх надходжень у фінансових ресурсах бюджету. Дефіцит бюджету становив 802,9 млрд грн (41,7% плану на рік). Державний і гарантований борг збільшився на 16,1%, досягнувши 6 трлн 409,2 млрд грн, а витрати на його

обслуговування були на 10,1% меншими за заплановані. Уряд зіткнувся з нерівномірністю надходжень від зовнішніх кредиторів і ризиками, пов'язаними із завершенням року, зокрема щодо забезпечення видатків на оборону та соціальні потреби [30].

Табл. 2.1 ілюструє динаміку номінального та реального валового внутрішнього продукту (ВВП) України за період 2021–2023 років. Цей аналіз дозволяє оцінити економічний розвиток країни в умовах значних викликів, таких як воєнний стан, економічні кризи та інші макроекономічні чинники. Різниця між номінальним і реальним ВВП відображає вплив інфляції та інших факторів, які призводять до знецінення економічних показників. Аналіз цих даних є важливим для розуміння загального економічного стану та розробки стратегій відновлення економіки України.

Таблиця 2.1

Динаміка номінального та реального ВВП України за 2021-2023 рр. [29]

Рік	Номінальний ВВП (млн. грн)	Реальний ВВП (млн. грн)	Різниця (млн. грн)	Різниця (%)
2021	5459574	4363582	-1095992	-20,1%
2022	5191028	3865780	-1325248	-25,5%
2023	6537825	5518062	-1019763	-15,6%

У 2021 році номінальний ВВП України становив 5,459 трлн грн, тоді як реальний ВВП склав 4,364 трлн грн, що свідчить про різницю в -1,096 трлн грн (-20,1%). У 2022 році спостерігалось подальше зниження як номінального, так і реального ВВП, що пов'язано із початком активної фази війни та зростанням економічних викликів. Номінальний ВВП скоротився до 5,191 трлн грн, а реальний – до 3,865 трлн грн, що призвело до збільшення відносної різниці до -25,5%. У 2023 році відбулося часткове відновлення економіки: номінальний ВВП зріс до 6,538 трлн грн, а реальний – до 5,518 трлн грн. Різниця зменшилася до -1,02 трлн грн (-15,6%), що свідчить про позитивну динаміку попри складні умови. Аналіз динаміки номінального та реального ВВП України за 2021–2023 роки свідчить про значний вплив економічних кризових факторів на економіку країни. У 2021–2022 роках відбулося різке падіння реального ВВП, що відображає

зниження економічної активності. Водночас у 2023 році спостерігається тенденція до поступового відновлення, що свідчить про адаптацію економіки до нових умов та ефективність запроваджених економічних заходів. Подальше відновлення економіки України залежить від стабілізації макроекономічних процесів, ефективного управління ресурсами та міжнародної підтримки.

Рис. 2.2 відображає динаміку реального валового внутрішнього продукту (ВВП) України у 2023–2024 роках порівняно з відповідними періодами попереднього року. Ураховуючи складні економічні умови, спричинені війною, ці дані є важливими для оцінки відновлення економічної активності в умовах надзвичайної ситуації. Порівняння квартальних і піврічних показників дозволяє краще зрозуміти, як внутрішні і зовнішні фактори, такі як воєнні дії, впливають на економічний ріст.

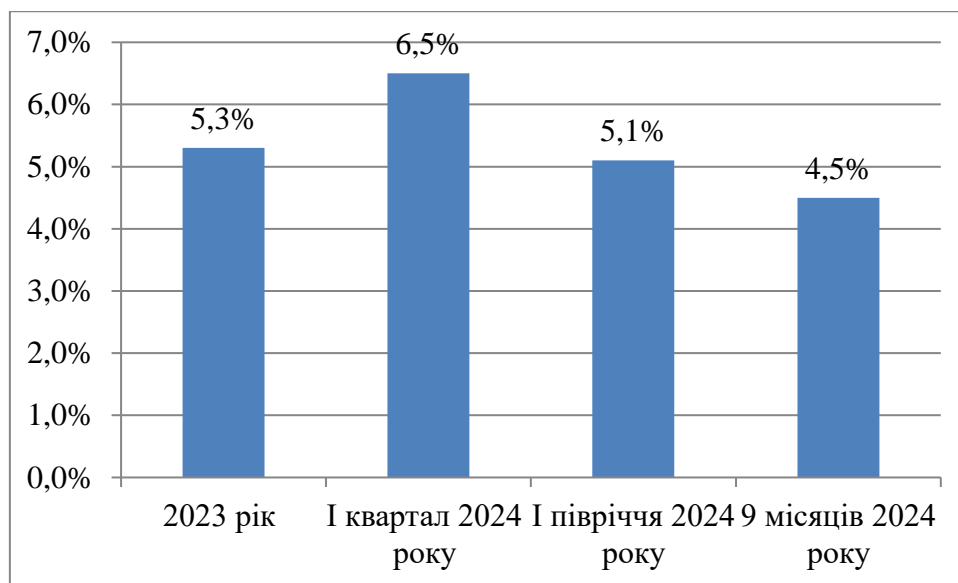

Рис. 2.2. Динаміка обсягу реального ВВП у 2023–2024 рр. (% , порівняно з відповідним періодом попереднього року) [30]

Використовуючи дані за 2023–2024 роки, можна побачити, що в 2023 році реальний ВВП зріс на 5,3%. Цей показник є результатом відновлення економіки після значних втрат у 2022 році, що стало можливим завдяки адаптації бізнесу, мобілізації ресурсів і міжнародній підтримці. У I кварталі 2024 року відзначено значне прискорення економічного зростання – 6,5%, що можна пояснити сезонним

фактором та прискоренням відновлювальних процесів. Однак темпи приросту сповільнилися у другій половині 2024 року: 5,1% за перше півріччя та 4,5% за дев'ять місяців. Це зниження пов'язане з посиленням військових дій, проблемами у логістичних ланцюгах, а також викликами в енергетичній та інфраструктурній сферах. Динаміка обсягу реального ВВП України вказує на позитивні тенденції в економіці після спаду 2022 року. Проте війна продовжує впливати на стабільність економічного зростання, що проявляється у поступовому зниженні темпів приросту у 2024 році. Важливими чинниками, що впливають на економіку, є перебої з постачанням енергоносіїв, зниження інвестиційної активності та численні руйнування інфраструктури. Відновлення економіки потребує сталого підтримання внутрішньої стабільності та інвестицій, а також подальшої міжнародної підтримки.

Основними стримуючими факторами економічного зростання в звітному періоді стали, зокрема: масові руйнування виробничих потужностей та об'єктів інфраструктури; обмеження в логістичних можливостях; міграція населення (на 1 жовтня кількість мігрантів з України становила близько 6,7 млн осіб, з яких 6,1 млн осіб отримали тимчасовий захист у Європі, а 0,6 млн – за її межами); удари по портовій інфраструктурі та блокування торгових суден у Чорному морі (протягом останніх трьох місяців було здійснено близько 60 атак на порти, цивільні судна та зерносховища в Україні, що призвело до пошкодження або знищення близько 300 об'єктів портової інфраструктури, 177 транспортних засобів та 22 цивільних суден). У січні-вересні 2024 року, порівняно з відповідним періодом 2023 року, обсяги експорту та імпорту товарів збільшилися на 10,3% та 6,2% відповідно.

Табл. 2.2 демонструє структуру валового внутрішнього продукту (ВВП) України за кінцевим використанням у 2021–2023 роках. Основними компонентами структури є споживчі витрати, валові нагромадження, експорт та імпорт. Аналіз цих показників дозволяє зрозуміти ключові тенденції в економіці країни, визначити основні джерела економічного зростання та виявити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як війна та економічна криза, на формування ВВП.

Таблиця 2.2

**Структура ВВП України за кінцевим використанням
за 2021-2023 рр. [29]**

Рік	Номінальний ВВП (млн. грн)	Споживчі витрати (%)	Валові нагромадження (%)	Експорт (%)	Імпорт (%)
2021	5459574	87,3	13,8	40,7	-41,9
2022	5191028	104,2	12,6	35,5	-52,3
2023	6537825	105,8	15,1	28,6	-49,5

У 2021 році основну частину ВВП становили споживчі витрати (87,3%), що свідчить про високу роль внутрішнього споживання в економіці. Валові нагромадження становили 13,8%, а зовнішньоторговельний баланс був від'ємним, з експортом на рівні 40,7% та імпортом -41,9%. У 2022 році відбулося різке зростання частки споживчих витрат до 104,2%, що пов'язано із скороченням виробництва та перерозподілом ресурсів у кризовий період. Частка валових нагромаджень знизилася до 12,6%, що вказує на зменшення інвестиційної активності. Експорт зменшився до 35,5%, а імпорт до -52,3%, що свідчить про значні труднощі у зовнішньоторговельній діяльності. У 2023 році частка споживчих витрат продовжила зростати до 105,8%, частка валових нагромаджень зросла до 15,1%, що вказує на часткове відновлення інвестиційної діяльності. Експорт скоротився до 28,6%, а імпорт зріс до -49,5%, що свідчить про поступове відновлення зовнішньоекономічних зв'язків.

Аналіз структури ВВП України за кінцевим використанням за 2021–2023 роки показує значний вплив кризових умов на економічну активність. Зростання частки споживчих витрат відображає адаптацію домогосподарств до складних економічних умов, а зниження валових нагромаджень у 2022 році свідчить про спад інвестиційної діяльності. Позитивні зрушення у 2023 році, такі як збільшення частки валових нагромаджень, свідчать про початок економічного відновлення. Проте відновлення експорту та зменшення імпорту залишаються ключовими викликами для забезпечення стійкого зростання економіки України.

Табл. 2.3 відображає тенденції та прогнози змін обсягів ВВП України у 2021–2023 роках, враховуючи номінальний та реальний ВВП, прогнозний ріст і ключові чинники впливу.

Таблиця 2.3

Тенденції та прогнози зміни обсягів ВВП України за 2021-2023 рр.

(складено на основі [29])

Рік	Номінальний ВВП (млн. грн)	Реальний ВВП (млн. грн)	Прогнозний ріст ВВП (%)	Ключові чинники
2021	5459574	4363582	3,2%	Часткове відновлення після пандемії, зростання експорту, інвестиційна активність.
2022	5191028	3865780	-30,0%	Військові дії, руйнування інфраструктури, блокада портів, падіння інвестицій та експорту.
2023	6537825	5518062	2,5%	Адаптація до війни, міжнародна підтримка, зростання експортної діяльності та відновлення виробництва.

У 2021 році спостерігалось незначне зростання ВВП на 3,2% завдяки частковому відновленню після пандемії, активізації експорту та інвестиційної діяльності. У 2022 році через війну реальний ВВП скоротився на 30%, що обумовлено масштабними руйнуваннями інфраструктури, блокадою портів та падінням експорту. У 2023 році намітилося часткове відновлення економіки із прогнозованим ростом на 2,5%, чому сприяли адаптація до кризових умов, міжнародна фінансова підтримка, поступове зростання експорту та відновлення виробництва. Ці дані підкреслюють значну залежність економічних показників від зовнішніх і внутрішніх факторів та акцентують на важливості міжнародної підтримки і стратегічного планування для подальшого економічного відновлення України.

Таблиця 2.4 ілюструє динаміку розміру тіньової економіки в Україні за 2021–2023 роки та аналізує основні причини її існування.

У 2021 році рівень тіньової економіки складав 30% від ВВП, що було зумовлено відновленням після пандемії, урядовими заходами підтримки бізнесу та

зниженням податкового навантаження. Проте у 2022 році частка тіньової економіки зростає до 37% через військові дії, руйнування інфраструктури, втрату довіри до фінансових інституцій та збільшення тіньової зайнятості. У 2023 році, на тлі адаптації до умов війни та зусиль держави щодо цифровізації і підтримки бізнесу, рівень тіньової економіки дещо знизився до 35%, хоча корупційні схеми залишалися суттєвим фактором.

Таблиця 2.4

**Розмір та причини існування тіньової економіки в Україні
за 2021-2023 рр. (складено на основі [29])**

Рік	Оцінка рівня тіньової економіки (% від ВВП)	Основні причини існування
2021	30%	Відновлення після пандемії, урядові заходи щодо підтримки бізнесу та зниження податкового тиску на малий і середній бізнес.
2022	37%	Військові дії, руйнування інфраструктури, падіння довіри до фінансових інституцій, зростання тіньової зайнятості через неможливість офіційного працевлаштування.
2023	35%	Адаптація до умов війни, продовження корупційних схем в деяких секторах, але збереження державних зусиль щодо мінімізації тіньової економіки через цифровізацію та підтримку бізнесу.

Зростання тіньової економіки в 2022 році стало очікуваним результатом дестабілізації через війну, що спричинило зниження офіційної зайнятості та активізацію неформального сектору. Паралельно уряд докладав зусиль для скорочення обсягів тіньової економіки шляхом стимулювання цифровізації, яка забезпечує прозорість операцій. Проте, навіть у 2023 році, ключові проблеми, такі як корупція, залишаються серйозною перешкодою для зниження тіньового сектору.

Рівень тіньової економіки в Україні свідчить про вразливість економічної системи до внутрішніх і зовнішніх криз. Зусилля держави щодо стимулювання цифровізації, підтримки бізнесу та боротьби з корупцією мають стати основою для подальшого скорочення тіньового сектору. При цьому важливо спрямовувати зусилля на побудову довіри до фінансових інституцій та стимулювання офіційного працевлаштування, що сприятиме стабільному економічному зростанню.

Динаміка зовнішньої торгівлі є важливим індикатором економічного стану країни, і в умовах війни зміни у показниках ввезення та вивезення товарів набувають особливого значення. Зміни в експорті та імпорті товарів у 2024 році порівняно з аналогічним періодом попереднього року демонструють складний вплив зовнішньоекономічних факторів, включаючи наслідки війни, блокування торгових шляхів та зміни в споживчих і виробничих потребах (рис. 2.3).

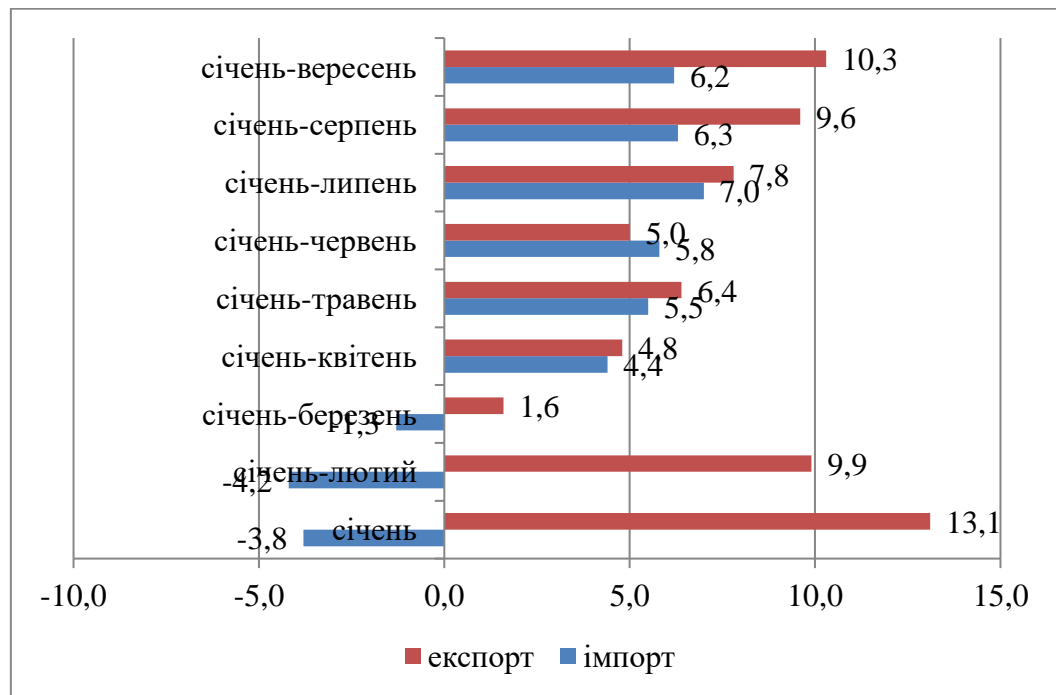

Рис. 2.3. Зміна показників ввезення та вивезення товарів у січні – вересні 2024 року, до відповідного періоду попереднього року, % [30]

На основі даних за січень-вересень 2024 року видно, що імпорт товарів у перші місяці року зазнавав негативної динаміки, зокрема, у січні та лютому було зафіксовано зниження імпорту на 3,8% і 4,2% відповідно. Однак до травня спостерігається поступове покращення, і імпорт товарів зростає на 5,5% у порівнянні з попереднім роком. Це свідчить про часткову адаптацію економіки до нових умов, зокрема, відновлення логістичних маршрутів та зростання попиту на імпортовані товари. Водночас експорт демонструє позитивну динаміку протягом всього року. У січні він зріс на 13,1%, у лютому – на 9,9%, і подальше зростання тривало до вересня, коли приріст експорту склав 10,3%. Це свідчить про

відновлення експортної активності, що частково пояснюється поліпшенням ситуації на зовнішніх ринках та адаптацією українських виробників до умов війни. Загалом, за підсумками січня-вересня 2024 року, можна констатувати позитивну тенденцію в експорті, що зростає на 10,3%, тоді як імпорт все ще зберігає певну нестабільність, зберігаючи приріст на рівні 6,2%. Це свідчить про поступове відновлення економічної активності, зокрема в експортному секторі, однак імпорт ще не встиг повністю відновитися після значних спадів на початку року.

Різниця між фактичним середнім офіційним курсом гривні та прогнозним, за оцінкою Рахункової палати, призвела до недонадходження окремих доходів державного бюджету на суму 18,7 млрд грн, водночас відбулося скорочення витрат на погашення та обслуговування боргу, а також інших видатків на 7,1 млрд грн. Згідно з офіційним курсом гривні до долара США та євро, в звітному періоді було обчислено 34,3% доходів державного бюджету та визначено 8,8% витрат державного бюджету, зокрема на погашення зовнішнього боргу та частини внутрішнього боргу, номінованого в іноземній валюті, а також на деякі інші видатки.

В умовах повномасштабного вторгнення обсяг приватних грошових переказів перевищив чистий приплив прямих іноземних інвестицій, який в основному складається з реінвестованих доходів. За даними НБУ, чистий приплив прямих іноземних інвестицій у звітному періоді становив 3 335 млн дол. США, з яких 2 431 млн дол. США (72,9%) – це реінвестовані доходи підприємств з іноземними інвестиціями. У порівнянні з відповідним періодом попереднього року, коли чистий приплив склав 4 089 млн дол. США.

Обсяг приватних грошових переказів, що надійшли в Україну в січні-вересні 2024 року, порівняно з відповідним періодом минулого року, за попередніми даними НБУ, зменшився на 14,8% і склав 7 244 млн дол. США. У січні-вересні 2024 року фактичні доходи державного бюджету перевищили плановані показники на 13,5% завдяки грантам, які були заплановані в невеликому обсязі, та власним надходженням бюджетних установ.

Згідно з первісно затвердженим законом, доходи державного бюджету України становили 1 трлн 768,5 млрд грн. Однак, відповідно до Закону України від 18 вересня 2024 року № 3978-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони», ця сума була збільшена на 143 млрд грн і досягла 1 трлн 911,5 млрд грн (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Збільшення окремих доходів державного бюджету, визначених у первісно затвердженому законі на 2024 рік, млрд грн [30]

Збільшення доходів загального фонду на 154,2 млрд грн та зменшення доходів спеціального фонду на 11,2 млрд грн відбулося через зміни в розподілі між загальним та спеціальним фондами податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), зокрема з грошового забезпечення військовослужбовців. З 1 жовтня до спеціального фонду почало зараховуватися 41% ПДФО, зібраного на території України (22% – на території Києва), тоді як до 30 вересня 2024 року зараховувалося 75% і 40% відповідно (Додаток А).

Загальний обсяг доходів державного бюджету в 2024 році становив 2 трлн 169,3 млрд грн, що складає 89,3% від річного плану, з урахуванням змін, внесених до кошторису спеціального фонду (2 трлн 428,7 млрд грн). Згідно з динамікою

надходжень, доходи загального фонду в січні-вересні 2024 року перевищать плановий показник. Доходи загального фонду за звітний період склали 1 трлн 542 млрд грн, або 88,1% плану на рік (1 трлн 750,8 млрд грн). Це на 377,4 млрд грн більше за план, що становить перевиконання на 32,4%.

Згідно з планом на жовтень-грудень 2024 року, до загального фонду повинно надійти 208,8 млрд грн, або по 69,6 млрд грн щомісяця. Протягом січня-вересня 2024 року середні щомісячні доходи загального фонду без грантів становили 141,5 млрд грн, при цьому найменше було отримано в січні – 112,6 млрд грн. Завдяки цій динаміці, виконання плану доходів загального фонду на 2024 рік є реалістичним.

Доходи спеціального фонду в звітному періоді перевиконано в 3,9 раза завдяки власним надходженням бюджетних установ. У січні-вересні 2024 року до спеціального фонду надійшло 627,4 млрд грн, або 92,6% від плану на рік, з урахуванням змін, внесених розпорядниками бюджетних коштів. Власні надходження бюджетних установ становили 80,4% доходів спеціального фонду, при цьому 91,9% цих надходжень склали благодійні внески, гранти, дарунки та інші джерела від підприємств, організацій, фізичних осіб [30].

Також за звітний період до спеціального фонду надійшло 75,9 млрд грн частини ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців, поліцейських і осіб рядового та начальницького складу. До 1 жовтня 2023 року ця частина ПДФО належала до доходів загального фонду місцевих бюджетів. Частка податків і зборів, адміністрування яких здійснюють ДПС і Держмитслужба, в доходах державного бюджету зросла на третину порівняно з відповідним періодом 2023 року, але все ще значно поступається довоєнному рівню 2021 року.

Значно зросли частки податків на прибуток підприємств, ПДФО та ПДВ з товарів, що ввозяться на митну територію. Непрямі податки, які включаються в ціну товарів і сплачуються споживачем (ПДВ, акциз і ввізне мито), становили третину доходів державного бюджету. Залишки невідшкодованого ПДВ зросли порівняно з початком року через швидше зростання заявлених до відшкодування сум ПДВ, ніж фактично відшкодованих. Згідно з Законом України від 23 лютого 2024 року № 3603-ІХ, з 01 липня 2024 року терміни камеральних перевірок для сум

ПДВ, які підлягають бюджетному відшкодуванню, скорочено з 30 до 20 днів, а терміни документальних перевірок – з 60 до 40 днів, що повинно прискорити процес отримання бюджетного відшкодування після 01 липня 2024 року.

Податковий борг суб'єктів господарювання перед державним бюджетом на кінець року збільшився на 9,7 млрд грн, або 9,2%, досягнувши 114,2 млрд грн. Сума розстрочених і відстрочених зобов'язань на кінець звітного періоду становила 1,3 млрд грн, що на 0,1 млрд грн більше, ніж на початок року. Обсяг списаного податкового боргу зменшився на 0,2 млрд грн, або 3%, і становив 6,8 млрд грн [30].

З початку року переплати податків і зборів до державного бюджету знизилися на 40,1 млрд грн, або 39%, до 62,7 млрд грн, зокрема, платежі, які будуть нараховані в наступних звітних періодах, зменшились на 49,6%, до 38,1 млрд грн, а надміру сплачені зобов'язання – на 9,2%, до 24,6 млрд грн. У порівнянні з січнем-вереснем 2023 року, доходи державного бюджету зросли на 152,9 млрд грн, або 7,6%, а без урахування міжнародних грантів – на 310,7 млрд грн, або 18,8%. Рахункова палата оцінила, що завдяки економічним чинникам доходи збільшились на 228 млрд грн, а адміністративними – на 158 млрд грн. Зокрема, зменшились надходження від міжнародної допомоги – на 90,3 млрд грн, коштів від НБУ – на 33,2 млрд грн, та рентної плати за користування надрами – на 9,8 млрд грн [30].

Факторний аналіз виконання бюджету показав, що ПДВ у січні-вересні 2024 року становив 24,9% загальних доходів, при цьому плановий показник не було виконано, що збільшує ризик його невиконання за підсумками року. Зростання ПДВ пояснюється збільшенням оподаткованого імпорту на 10,9%, девальвацією гривні – на 8,6%, зростанням споживчих цін – на 5% та відновленням повного оподаткування пального з 01 липня 2023 року [30].

Власні надходження бюджетних установ становили 23,3% від загального обсягу доходів державного бюджету. У січні-вересні 2024 року надходження з інших джерел, таких як благодійні внески, гранти та кошти від підприємств, зменшились на 120,2 млрд грн, або 20,6%. Найбільшу частку серед цих надходжень склали Міноборони – 406,1 млрд грн (87,5% загального обсягу), з яких 87,3% становили надходження для виконання цільових заходів.

Міністерство внутрішніх справ отримало благодійні внески, гранти та дарунки на загальну суму 23,5 млрд грн, що складає 88,0% від загальних надходжень з інших джерел. З них 3,2 млрд грн, або 12,0%, надійшло від підприємств, організацій, фізичних осіб та інших бюджетних установ для реалізації цільових заходів. Обсяг допомоги від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ зменшився на чверть порівняно з попереднім роком, а частка цих надходжень у загальних доходах скоротилась на третину, зменшившись до 12,6%.

Надходження грантів та іншої допомоги від ЄС, урядів іноземних держав та міжнародних організацій за січень-вересень склали 272,7 млрд грн. З цієї суми: 200,7 млрд грн (73,6%) – гранти на бюджетну підтримку, які були зараховані до загального фонду, перевищили план на 2024 рік у 200 тисяч разів, але знизились на 162,2 млрд грн (44,7%) порівняно з попереднім роком; 67,6 млрд грн (24,8%) – допомога від ЄС за програмою фінансування «Ukraine Facility»; 4,4 млрд грн (1,6%) – гранти до спеціального фонду, зокрема 2,5 млрд грн на проект «Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей (НОРЕ)». Варто відзначити, що 99,4% обсягу грантів на бюджетну підтримку, зарахованих до загального фонду, становили кошти від МБРР – 199,4 млрд грн, з яких 140 млрд грн надійшло в серпні в рамках третьої угоди про грант між Україною та МБРР [30].

Частка ПДФО в доходах державного бюджету зросла в 1,7 рази до 10,6%, що пов'язано зі зміною напрямку зарахування податку з грошового забезпечення військовослужбовців, а також з підвищенням заробітної плати. ПДФО в порівнянні з минулим роком виріс завдяки податкам із зарплати військових та цивільних осіб, а також через збільшення мінімальної зарплати на 6% у 2024 році.

Надходження ПДФО становлять 70% річного плану (329,4 млрд грн), і для його виконання до кінця року потрібно надійти ще 98,7 млрд грн. За умови, що середнє місячне надходження ПДФО у 2024 році складає 25,6 млрд грн, є ризик невиконання плану.

Унесені зміни до Податкового кодексу щодо оподаткування у період воєнного стану передбачають, зокрема, підвищення ставки військового збору для

найманих працівників до 5%. Зміни набудуть чинності після підписання відповідного закону, який ще не був підписаний станом на 15 жовтня 2024 року.

Частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету в січні – вересні 2024 року зросла в 1,8 разу, досягнувши 9,3 %, що стало результатом змін в оподаткуванні банківських установ, зокрема підвищення ставки цього податку [30].

У січні – вересні 2024 року банки перерахували до державного бюджету податок на прибуток на суму 68,3 млрд грн, що склало 34,0 % від загальної суми надходжень цього податку і є на 61,9 млрд грн, або в 10,8 разів більше, ніж за аналогічний період 2023 року.

З 01 січня 2024 року ставка податку на прибуток для банків була збільшена в 2,8 разу при декларуванні прибутку за 2023 рік (з 18 % до 50 %), а також на 38,9 % (до 25 %) для майбутніх декларувань прибутку. Крім того, для банків встановлено заборону на використання непогашених податкових збитків минулих років для зменшення об'єкта оподаткування. Найбільше податку на прибуток сплатив АТ КБ «ПРИВАТБАНК» – 35,0 млрд грн, або 51,2 % від загальної суми податку на прибуток банків [30].

Акцизний податок у січні – вересні 2024 року склав 7,0 % від доходів державного бюджету. План за акцизним податком на вироблений в Україні тютюн, тютюнові вироби, рідини для електронних сигарет перевиконано на 15,0 %, ввезене пальне – на 9,8 %, а вироблена та ввезена електрична енергія – на 30,4 %. У порівнянні з відповідним періодом 2023 року ці доходи зросли на 7,3 %, 54,6 % та 38,5 %, що обумовлено підвищенням ставок на тютюнові вироби і пальне, а також зростанням вартості виробленої в Україні та ввезеної електроенергії.

З 01 липня 2023 року було відновлено оподаткування пального акцизним податком за ставками, що діяли до запровадження воєнного стану (213 євро для бензину і 139,5 євро для дизельного пального). З 1 вересня 2024 року введено поетапне підвищення акцизів на пальне до мінімального рівня, встановленого в ЄС. Так, до 31 грудня ставка акцизного податку на бензин була збільшена на 13,9 %, на дизельне пальне – на 27,3 %, на скраплений газ – у 2,8 рази [30].

У січні – вересні 2024 року вартість імпортованої електроенергії зросла в 4,2 рази, а виробленої в Україні – на 26,9 %. Частка рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення знизилася на чверть порівняно з січнем – вереснем 2023 року, досягнувши 1,7 % від загальної суми доходів державного бюджету.

Плановий показник цієї рентної плати на звітний період не був виконаний, що головним чином стало наслідком зниження рентних надходжень за користування надрами для видобування природного газу. Це пов'язано з фактичною ціною реалізації природного газу, яка виявилася нижчою за прогнозовану у бюджеті на 2024 рік, що підвищує ризик невиконання плану доходів від рентної плати за підсумками року [30].

Рентна плата за користування надрами для видобування природного газу на січень – вересень 2024 року була нижчою за план на 5,5 млрд грн, або 20,1 %, через зниження фактичної ціни реалізації природного газу на 27,9 % порівняно з прогнозами на 2024 рік. У порівнянні з відповідним періодом 2023 року, рентні надходження за видобування природного газу зменшились на 13,8 млрд грн, або 38,6 %, зокрема через зниження фактичної ціни на газ на 18,0 % у порівнянні з січнем – вереснем 2023 року.

У січні – вересні 2024 року до загального фонду державного бюджету за кодом бюджетної класифікації 24060300 «Інші надходження» надійшло 16,4 млрд грн, що на 11,2 млрд грн, або в 3,2 рази більше плану на цей період. При цьому 67 % цієї суми складають кошти, повернуті до державного бюджету Міністерством оборони як залишки невикористаних коштів за попередні періоди [30].

Отже, вплив воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування України є комплексним і багатовимірним. Попри значні виклики, пов'язані з окупацією частини територій, Казначейство зберегло здатність забезпечувати управління державними фінансами, підтримуючи як центральні, так і місцеві ініціативи. Адаптація організаційної структури, перерозподіл функцій між територіальними органами та впровадження цифрових технологій дозволили мінімізувати ризики та забезпечити безперервність роботи навіть у складних

умовах. Фінансування заходів із протидії агресії та відновлення країни через спеціальний фонд є яскравим прикладом злагодженої роботи державних установ, спрямованої на ліквідацію наслідків війни. Значний обсяг коштів, спрямованих на відновлення інфраструктури та підтримку громад, свідчить про ефективність реалізації державної фінансової політики. Разом із тим, ситуація вимагає посилення контролю за використанням коштів, забезпечення прозорості та ефективності виконання проектів. Таким чином, система казначейського обслуговування України в умовах воєнного стану демонструє високий рівень адаптивності, стійкості та важливу роль у подоланні наслідків війни. Її подальший розвиток та вдосконалення є критично важливими для забезпечення фінансової стабільності, економічного відновлення та зміцнення незалежності країни.

2.2. Оцінка ефективності казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах

Казначейське обслуговування бюджетних коштів є важливим компонентом управління державними фінансами, забезпечуючи ефективне і прозоре використання державних коштів. У кризових умовах, таких як економічні спадання, політичні турбуленції чи військові конфлікти, ефективність казначейського обслуговування стає критичним фактором для збереження фінансової стабільності та забезпечення виконання державних зобов'язань. Казначейське обслуговування бюджетних коштів включає в себе організацію та контроль за надходженням і витрачанням бюджетних коштів на всіх етапах бюджетного процесу. Воно полягає у плануванні, обліку, контролі та аудиту використання бюджетних коштів з метою забезпечення ефективного виконання бюджетів різних рівнів.

Табл. 2.5 надає детальний аналіз доходів державного бюджету України за 2021–2023 роки, розподіляючи їх за основними категоріями: податкові доходи, неподаткові доходи, трансферти та інші доходи. Зокрема, вказані обсяги доходів та

їх структура дозволяють оцінити ефективність фіскальної політики та казначейського обслуговування в умовах економічної та військової кризи.

Таблиця 2.5

Доходи державного бюджету України за 2021-2023 рр. (млн грн) [29]

Рік	Податкові доходи	% від загальних доходів	Неподаткові доходи	% від загальних доходів	Трансферти	% від загальних доходів	Інші доходи	% від загальних доходів	Загальні доходи
2021	1028177,2	79,3%	221709,7	17,4%	17000,0	3,1%	10000,0	0,8%	1296817,9
2022	1317039,0	75,4%	317176,6	20,1%	190000,0	10,6%	12800,0	0,7%	1787395,6
2023	1717679,5	65,2%	177318,5	20,5%	317000,0	13,1%	30000,0	1,1%	2671998,0
Абс. відх. 2023 до 2021	689502,3	-14,10%	-44391,2	3,10%	300000	10,00%	20000	0,30%	1375180

У 2021 році основним джерелом доходів бюджету стали податкові надходження, що склали 79,3% від загальних доходів, а їх обсяг становив 1 028 177,2 млн грн. Неподаткові доходи та трансферти склали 17,4% і 3,1% відповідно. У 2022 році доходи від податків зменшилися до 75,4%, тоді як трансферти зросли до 10,6% у зв'язку з необхідністю залучення додаткових ресурсів для фінансування воєнних витрат. У 2023 році, незважаючи на загальний ріст доходів до 2 671 998 млн грн, частка податкових надходжень зменшилась до 65,2%, що свідчить про потребу в пошуку нових джерел фінансування через зростання трансфертів та інших доходів. В абсолютних цифрах доходи від податків збільшилися на 689 502,3 млн грн порівняно з 2021 роком, однак відбулося значне зниження частки податкових надходжень у загальних доходах.

Табл. 2.6 демонструє порівняльний аналіз доходів державного бюджету України за статтями доходів у 2021-2023 роках.

Загальні доходи бюджету значно зросли протягом цього періоду: у 2022 році вони збільшилися на 17,86% порівняно з 2021 роком, а в 2023 році на 33,17% порівняно з 2022 роком. Основним фактором зростання стало збільшення податкових надходжень, зокрема податків на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості, а також внутрішніх податків на товари та послуги. Неподаткові

надходження також демонструють значне зростання, зокрема кошти від закордонних країн і міжнародних організацій.

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз доходів державного бюджету України за статтями доходів за 2021-2023 рр. (млн грн) [29]

Стаття доходів	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна 2022/2021, %	Зміна 2023/2022, %
1	2	3	4	5	6
Загальні доходи	1 170 000	2 000 000	2 671 998	17,86	33,17
Податкові надходження	617 000	917 000	1 203 177	17,15	26,69
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	200 000	300 000	317 781	17,00	16,93
Внутрішні податки на товари та послуги	317 000	170 000	717 117	17,86	17,63
Неподаткові надходження	170 000	700 000	991 172	17,86	33,17
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	117 000	300 000	173 175	17,15	26,69
Інші джерела доходів	100 000	17 000	217 178	17,00	16,93

Динаміка доходів державного бюджету свідчить про важливість ефективного казначейського обслуговування в умовах економічної кризи та воєнного стану. Зменшення частки податкових доходів у загальному обсязі доходів є результатом скорочення економічної активності та зниження податкової бази. Однак, збільшення частки трансфертів і інших доходів вказує на стратегічні кроки уряду щодо мобілізації ресурсів у кризових умовах. Для забезпечення стабільності фінансування необхідно зосередитися на покращенні механізмів казначейського обслуговування, зокрема щодо збору податків і використання трансфертів.

Рис. 2.5 демонструє значне збільшення загальних доходів державного бюджету України протягом 2021-2023 років – з 1296817,9 млн грн у 2021 році до 2671998,0 млн грн у 2023 році. Це зростання на 106,1% є результатом збільшення доходів за всіма основними категоріями.

Варто відзначити, що виконання плану надходжень до державного бюджету України у 2021-2023 роках залишалося високим, хоча спостерігалася тенденція до

незначного зниження відсотка виконання плану (з 99,8% у 2021 році до 99,0% у 2023 році), що вказує на труднощі у зборі доходів, пов'язані з економічною ситуацією в країні, зовнішніми чинниками або змінами в податковій політиці. Протягом 2021-2023 років структура доходів державного бюджету України зазнала певних змін. Збільшення неподаткових доходів та трансфертів компенсувало часткове зниження податкових надходжень. Хоча загальні доходи бюджету демонструють стабільне зростання, відсоток виконання плану дещо знизився. Це вказує на необхідність вдосконалення бюджетної політики, оптимізації податкової системи та більш ефективного управління державними фінансами.

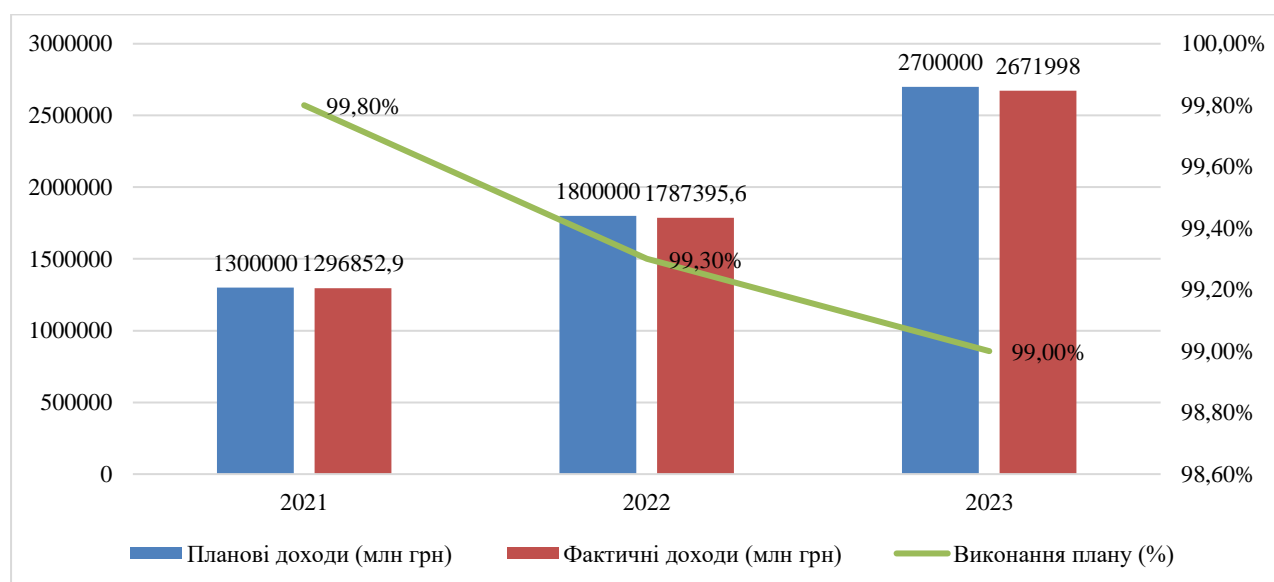

Рис. 2.5. Виконання плану надходжень до державного бюджету України (2021-2023 рр.) [29]

У кризових умовах казначейське обслуговування повинно бути спрямоване на швидке реагування на зміни у фінансовій ситуації, забезпечення своєчасних виплат, а також мінімізацію ризиків дефіциту бюджету. Особливістю казначейського обслуговування під час криз є необхідність адаптації до нових реалій, таких як зміна джерел доходів, падіння економічного зростання, або нові державні витрати внаслідок кризових ситуацій. Кризові умови можуть суттєво змінити структуру і функціонування казначейського обслуговування. Під час економічної кризи уряд може зіткнутися з такими проблемами, як зниження

надходжень до бюджету, зростання боргових зобов'язань, погіршення платіжного балансу та збільшення фінансових зобов'язань для стабілізації економіки.

У періоди економічних спадів або війни бюджет часто стикається з суттєвим зменшенням надходжень від податків та інших джерел. Це вимагає оперативного перерозподілу коштів та здійснення заходів з оптимізації видатків. У кризових ситуаціях платіжний баланс держави може суттєво погіршитися, що збільшує потребу в казначейському контролі за витратами та запобіганні зайвим фінансовим зобов'язанням. В умовах кризи збільшуються витрати на соціальну допомогу, оборону, відновлення інфраструктури. Казначейство повинно бути готовим до своєчасних та ефективних платежів, що вимагає підвищеної мобільності фінансових інструментів. Під час кризових ситуацій, таких як війна, уряди можуть бути змушені значно збільшити боргові зобов'язання для фінансування дефіциту бюджету. Казначейство має ефективно управляти цими зобов'язаннями, мінімізуючи ризики дефолту [15, с. 38].

Ефективність казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах є критичним аспектом підтримки фінансової стабільності держави. В умовах економічних і політичних криз уряди повинні вжити заходів для забезпечення оптимізації бюджетних витрат, мобільності фінансових ресурсів та ефективного управління борговими зобов'язаннями. Тільки через адаптацію до нових реалій та застосування сучасних управлінських інструментів можна забезпечити стабільність фінансової системи в періоди кризи. Зокрема, у січні – вересні 2024 року видатки державного бюджету склали 2 трлн 977,8 млрд грн, що становить 68,7 % від річного плану. Порівняно з тим самим періодом минулого року, вони збільшились на 152,2 млрд грн, або на 5,4 %. Однак рівень виконання плану на рік знизився на 6,8 процентних пункти, зокрема через внесення змін до Закону у вересні, які збільшили обсяг видатків на 427,6 млрд грн. У січні – вересні 2024 року змінилася частка видатків за окремими напрямками в загальному обсязі. Видатки загального фонду державного бюджету становили 2 трлн 344,6 млрд грн, що дорівнює 68,4 % від плану на рік. При цьому видатки були на 178,1 млрд грн, або 7,1 %, менші від плану на звітний період. Це включає: 173,1 млрд грн за

бюджетними програмами головних розпорядників, з яких 107,4 млрд грн витрачено на заходи з безпеки та оборони, а 31,5 млрд грн – на програми Мінсоцполітики; 2,9 млрд грн на обслуговування державного боргу; 2,1 млрд грн на трансферти місцевим бюджетам. Видатки спеціального фонду державного бюджету склали 633,2 млрд грн, або 80,4 % від річного плану. Не всі паспорти бюджетних програм були затверджені головними розпорядниками. Невиконання цього становить 3,6 %, здебільшого через затримки у розробці, затвердженні та внесенні змін до нормативно-правових актів [30].

Станом на 1 жовтня 2024 року, головні розпорядники подали 457 паспортів бюджетних програм на погодження Мінфіну, з яких 453 були затверджені, а 3 потребували доопрацювання. Вісім розпорядників не подали паспорти за 17 програм. Для забезпечення заходів з підвищення обороноздатності та безпеки держави, Кабінет Міністрів ініціював внесення змін до закону, збільшивши видатки державного бюджету на 13 % – до 3 трлн 736,6 млрд грн. Видатки на національну безпеку й оборону зросли на 29,3 % – до 2 трлн 137,3 млрд грн, водночас зменшились видатки на обслуговування боргу на 11,2 % – до 373 млрд грн, а на соціальний захист – на 8,8 % – до 89,1 млрд грн [30].

У період з січня по вересень 2024 року видатки на заходи, пов'язані з безпекою та обороноздатністю держави, склали 1 трлн 926,9 млрд грн, що становить 64,7% від загальної суми видатків. В порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, ці видатки зросли на 82,9 млрд грн, або на 4,5%. Видатки загального фонду на безпеку та оборону склали 1 трлн 374,1 млрд грн, що на 107,4 млрд грн, або 7,3%, менше за план. Це здебільшого пояснюється незавершеністю закупівель товарів оборонного призначення. Видатки спеціального фонду на ці заходи становили 552,8 млрд грн, або 90,3% від річного плану. З них 341,2 млрд грн було використано Міноборони на закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння і техніки, що фінансувалося через надходження від підприємств, організацій, фізичних осіб, інших бюджетних установ та благодійних внесків.

Також, головними розпорядниками не було забезпечено використання коштів, зокрема ПДФО на грошове забезпечення, винагороди та інші виплати

військовослужбовцям, поліцейським та особам рядового і начальницького складу, на суму 75,9 млрд грн, а також залишків невикористаних у 2023 році коштів – 19,7 млрд грн, які повинні були бути використані для цих цілей.

За січень-вересень 2024 року у спеціальному фонді Державного бюджету України було заплановано видатки в сумі 91 млрд грн. Однак видатки виявились нижчими за план на 26,8 млрд грн, або 29,5%. Зокрема, Держстратегпром недовиконав план на 12,8 млрд грн (39,8%), що було зумовлено розрахунками за фактом прийняття виконаних робіт та товарно-матеріальних цінностей. Держспецзв'язок також не використав 7,3 млрд грн (15,3%), що стало наслідком тривалого виготовлення безпілотних літальних апаратів [30].

У період з січня по вересень 2024 року дефіцит державного бюджету становив 41,7% від річного плану. Спочатку затверджений у законі максимальний обсяг дефіциту було збільшено на 354,5 млрд грн, або 22,6%, до 1 трлн 926 млрд грн, в основному через зміни, внесені Законом України від 18 вересня 2024 року № 3978-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони».

Дефіцит загального фонду державного бюджету за січень-вересень 2024 року склав 795,2 млрд грн, що на 555,5 млрд грн, або 41,1%, менше від запланованого на цей період. Це сталося через невиконання плану видатків і надання кредитів на 179,9 млрд грн, при цьому доходи і кошти від повернення кредитів перевищили план на 375,6 млрд грн. Дефіцит спеціального фонду державного бюджету за цей же період склав 7,7 млрд грн, або 5,4% від річного плану. Інформація щодо виконання державного бюджету у частині фінансування наведена в Додатку Б [30].

За січень-вересень 2024 року для фінансування державного бюджету було отримано 54,931% від запланованих на рік надходжень. Також було залучено кошти ЄКР для покриття тимчасових касових розривів загального фонду бюджету. У разі непогашення заборгованості загального фонду перед ЄКР до кінця року, навантаження на державний бюджет наступного року зросте.

Надходження від державних запозичень у січні-вересні 2024 року були на 32,1% менші за план на звітний період і на 9,7% менші порівняно з аналогічним

періодом 2023 року. В результаті частка державних запозичень у загальному обсязі всіх ресурсів державного бюджету зменшилась з 36,7% до 31,2% порівняно з 2023 роком. Зокрема, державні запозичення до загального фонду склали 1 трлн 92,1 млрд грн, що на 30,7% менше за план на звітний період і на 10,4% менше порівняно з січнем-вереснем попереднього року. Це збільшує ризик недоотримання запланованого обсягу запозичень на 2024 рік, який становить 2 трлн 348 млрд грн [30].

Для покриття тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету в січні-вересні було залучено кошти ЄКР, які на 82,3 млрд грн, або на 46,3% перевищують план на звітний період і на 173,2 млрд грн, або втричі більше порівняно з відповідним періодом 2023 року. Ці кошти не збільшили внутрішній державний борг, але підлягають поверненню. З продажу об'єктів малої приватизації до державного бюджету надійшло 2,2 млрд грн, що на 40,6% менше за план на звітний період. У вересні ж Фондом державного майна України було продано об'єкт великої приватизації – ДП «Готель Україна» за 2,5 млрд грн, які надійшли до бюджету в жовтні [30].

Державні зовнішні запозичення в січні-вересні 2024 року надходили нерівномірно і не відповідали прогнозу. Є суттєві ризики недоотримання цих коштів у запланованих обсягах через невизначеність щодо подальшої підтримки з боку міжнародних партнерів. Надходження від зовнішніх запозичень становили 729 млрд грн, що на 42,1% менше за план на звітний період, або на 529,9 млрд грн (рис. 2.6).

У січні-вересні 2024 року зовнішні запозичення до загального фонду були на 116,7 млрд грн, або на 14%, менші порівняно з аналогічним періодом 2023 року. У березні 2024 року надійшло 48,4% від запланованих коштів. Виконання плану на рік щодо цих запозичень залежатиме, в першу чергу, від подальшої підтримки міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів.

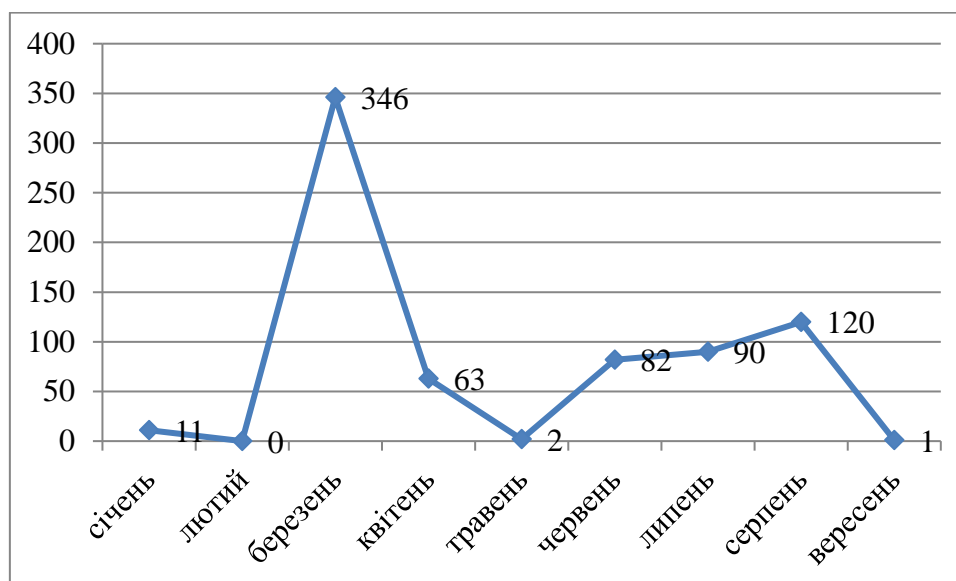

Рис. 2.6. Зовнішні запозичення до загального фонду у січні – вересні 2024 року надходили нерівномірно і з недотриманням прогнозу, млрд грн [30]

У січні-вересні 2024 року, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, частка середньострокових ОВДП у загальному обсязі внутрішніх запозичень зросла на 36,7 відсоткових пунктів, тоді як частка короткострокових облігацій зменшилась. Це дозволило знизити витрати на погашення внутрішнього боргу в цьому році та зменшити ризик рефінансування внутрішнього боргу в майбутніх бюджетних періодах. Відповідно до Закону України від 18 вересня 2024 року № 3978-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони», первісно затверджений обсяг внутрішніх запозичень був збільшений на 216,1 млрд грн, або на 41,1 відс., до 742 млрд грн. У січні-вересні від розміщення ОВДП надійшло 377,4 млрд грн, що становить 50,9 відс. від запланованої суми на рік. Зокрема, від випуску Військових облігацій надійшло 232,6 млрд грн, що на 49,4 млрд грн, або 27 відс., більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. Внаслідок цього частка Військових облігацій у загальних внутрішніх запозиченнях зросла з 47,2 до 61,6 відсотка. З початку року обсяг ОВДП в обігу зріс на 149,3 млрд грн, або на 9,5 відс., до 1 трлн 721 млрд грн. Найбільше збільшився обсяг ОВДП у власності банків

– на 128,2 млрд грн, або на 19,8 відс., до 777,4 млрд грн. Водночас обсяг ОВДП у власності нерезидентів зменшився на 18,4 млрд грн, або на 42,9 відс., до 24,5 млрд грн. Середньозважена дохідність розміщених на аукціонах ОВДП, номінованих у гривні, порівняно з відповідним періодом попереднього року, знизилась з 19,1 до 16,3 відсотка, що сприятиме зменшенню витрат на обслуговування внутрішнього боргу в майбутніх бюджетних періодах.

У січні-вересні 2024 року загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс на 889,7 млрд грн, або на 16,1 відсотка. Згідно з Законом України від 18 липня 2024 року № 3880-IX «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України» і постановою КМУ від 31 липня 2024 року № 865 «Про здійснення у 2024 році правочинів з державним боргом і гарантованим державою боргом», Мінфін провів реструктуризацію зовнішнього боргу, обмінявши ОЗДП 2015, 2017–2021 років і перевівши гарантований державою борг за запозиченнями, залученими у 2021 році для фінансування розвитку і утримання автомобільних доріг, до державного боргу шляхом обміну на ОЗДП 2024 року [30].

Гарантований державою борг знизився на 44,4 млрд грн, або на 13,4 відс., і склав 287 млрд грн, що становить 63,6 відс. від граничного обсягу, визначеного в статті 5 Закону. Зовнішній борг скоротився на 42,8 млрд грн, або на 16,3 відс., зокрема через погашення НБУ боргу за кредитом МВФ та переведення гарантованого державою боргу за запозиченнями, залученими у 2021 році для фінансування розвитку та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення, до державного боргу.

Витрати на погашення державного боргу у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року знизилися на 1,3 відс. до 345,6 млрд грн, що на 60,2 млрд грн, або 14,8 відс., менше за плановий обсяг. Водночас витрати за зовнішнім боргом зросли вдвічі, досягнувши 100,9 млрд грн, що на 48 млрд грн, або 32,2 відс., менше за план, а за внутрішнім боргом зменшились на 18,6 відс. до 244,7 млрд грн, що на 12,2 млрд грн, або 4,7 відс., менше за план.

Згідно з оприлюдненою на веб-айті Мінфіну інформацією щодо помісячних платежів за державним боргом у 2024 році, станом на 01.10.2024, з урахуванням реструктуризації зовнішніх боргових зобов'язань, очікувані витрати на погашення державного зовнішнього боргу у 2024 році, за оцінкою Рахункової палати, будуть на 60 млрд грн менші за плановий обсяг. Це створює можливості для зменшення витрат на погашення державного боргу та запозичень відповідно до абзацу п'ятого частини першої статті 16 Бюджетного кодексу України [30].

Витрати державного бюджету на виконання боргових зобов'язань за кредитами, отриманими під державні гарантії, склали 16,4 млрд грн, з яких 96,3 відс. – за запозиченнями, залученими у попередні роки для розвитку мережі автомобільних доріг загального користування – 15,8 млрд грн. Ці витрати на 2,2 млрд грн, або 11,8 відс., менші за план, однак на 4,5 млрд грн, або 37,5 відс., більші, ніж у відповідному періоді попереднього року [30].

Економії на витратах на погашення державного боргу та виконання гарантованих зобов'язань були досягнуті завдяки: зменшеному обсягу випуску короткострокових ОВДП з погашенням у звітному періоді порівняно з планом; зниженому середньому обмінному курсу гривні до іноземних валют у січні – вересні 2024 року, зокрема до євро, на 2,7 відс. (економія, за оцінкою Рахункової палати, становить 11,2 млрд грн лише за витратами на погашення державного боргу); припиненню платежів за зовнішніми державними зобов'язаннями внаслідок їх реструктуризації; самостійному виконанню боргових зобов'язань суб'єктами господарювання, що забезпечені державними гарантіями.

У період з січня по вересень 2024 року державні гарантії на загальну суму 24,3 млрд грн були надані: для забезпечення виконання акціонерним товариством «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» зобов'язань за кредитом ЄБРР у рамках проекту фінансування стратегічних резервів газу НАК «Нафтогаз України» – 9 млрд грн; для покриття портфеля кредитів, наданих банками-кредиторами суб'єктам господарювання мікропідприємництва, малого та/або середнього бізнесу-резидентам України – 7,8 млрд грн; для забезпечення виконання приватним акціонерним товариством «Національна енергетична

компанія «Укренерго» боргових зобов'язань за кредитами ЄБРР у рамках проєкту спеціальної капітальної підтримки НЕК «Укренерго» та Кредитної установи для відбудови «KfW» у рамках проєкту «Підвищення ефективності передачі електроенергії (інтеграція української ОЕС до європейської об'єднаної енергосистеми) IV» – 7,5 млрд грн [30].

Отже, проведена оцінка ефективності казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах показує важливість гнучкості та адаптивності в управлінні державними фінансами. Під час кризових ситуацій, таких як економічні спади або війна, зниження надходжень до бюджету та збільшення витрат на безпеку й оборону вимагають швидкої реакції та ефективного перерозподілу ресурсів. Відповідно, казначейське обслуговування повинно не лише забезпечувати своєчасні виплати, а й мінімізувати ризики дефіциту бюджету через раціоналізацію витрат. Оскільки в 2024 році бюджетні видатки значно зросли, особливо на оборону та соціальні програми, важливою задачею є підтримка фінансової стабільності держави через управління борговими зобов'язаннями та оптимізацію бюджетних потоків. Враховуючи це, ефективність казначейського обслуговування в кризових умовах є критичним фактором для забезпечення фінансової стабільності та безпеки держави.

2.3. Виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в період воєнного стану

У період політичної та економічної кризи важливо підкреслити зростання ролі установ, що займаються акумулюванням фінансових ресурсів держави та контролем їхнього ефективного використання. Однією з таких установ є Державна казначейська служба, створення якої було зумовлене необхідністю ефективного управління значними фінансовими коштами. Метою було формування системи, що гарантує об'єктивність і не допускає спотворення облікових даних, затримок у платежах чи управління фінансовими ресурсами на власний розсуд. Введення казначейської системи стало логічним кроком, а передача функцій з касового

виконання бюджету органам казначейства – природним етапом розвитку цієї системи.

Система казначейства відіграє центральну роль у управлінні фінансовими ресурсами держави та є основним фінансовим інститутом. Вона внесла суттєві зміни в управління державними видатками. Робота казначейської системи призвела до значних змін в організаційних структурах і правових відносинах між усіма учасниками бюджетного процесу, які беруть участь на кожному етапі. Практика показує, що в сучасних умовах органи Державної казначейської служби є одними з найактивніших учасників у процесі управління державними та регіональними фінансовими ресурсами. Однак аналіз поточного стану системи казначейства, включаючи її механізми, вказує на наявність невирішених методологічних і методичних питань, які потребують системного підходу. Зокрема, не вирішено питання обмеженості фінансових ресурсів і відсутності ефективних механізмів їх управління під час касового виконання державного бюджету, що призводить до необхідності запозичень для покриття касових розривів, а також до втрат від неефективного використання тимчасово вільних державних фінансових ресурсів.

Через казначейське обслуговування здійснюється обробка платіжних операцій для розпорядників коштів через реєстраційні та спеціальні рахунки, відкриті в органах Державного казначейства. Це відбувається відповідно до затверджених кошторисів та планів використання коштів загального і спеціального фондів державного бюджету [3]. З перетворенням вартості валового внутрішнього продукту у відповідні фонди фінансових ресурсів фінанси стають ключовим елементом економічного механізму, який впливає на процес розширеного відтворення. Така динаміка відображає суть і структуру фінансових ресурсів, а також їх унікальність у процесі відтворення. Фінансові ресурси є матеріальними носіями фінансових відносин, що визначає фінанси як окрему економічну категорію. Хоча в різних економічних системах застосовуються різні форми та методи створення й використання фінансових ресурсів, це є загальною характеристикою для всіх систем.

Незважаючи на численні дослідження суті категорії «фінансові ресурси», досі немає єдиного визначення цієї категорії та її впливу на ефективність господарювання. Важливою особливістю фінансових ресурсів є те, що, на відміну від грошових коштів, вони є результатом процесу відтворення, а не просто зміною вартості. Для чіткого визначення терміну «фінансові ресурси», зокрема «фінансові ресурси системи казначейства», необхідно врахувати критерії, такі як джерела створення, форми прояву та цільове призначення. З наукової точки зору фінансові ресурси є грошовими накопиченнями та доходами, які виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, і концентруються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших соціальних потреб. Таке визначення встановлює зв'язок між обсягом та складом фінансових ресурсів і вартісною структурою валового внутрішнього продукту, що створює підґрунтя для прогнозування динаміки валового внутрішнього продукту та фінансових ресурсів [15, с. 38].

Табл. 2.7 демонструє динаміку виконання державного бюджету України в 2021–2023 роках, зокрема рівень доходів, видатків, кредитування та сальдо бюджету. Ці показники дозволяють оцінити фінансову стійкість країни в умовах пандемії, економічної кризи та воєнного стану.

Таблиця 2.7

Виконання державного бюджету України в 2021-2023 рр. (млн. грн) [29]

	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо
2021	1296853	1490259	4531,4	-197937
2022	1787396	2705423	-3326	-914702
2023	2671998	4014418	-9309,5	-1333111

У 2021 році доходи державного бюджету склали 1 296 853 млн грн, тоді як видатки перевищили цю суму та сягнули 1490259 млн грн, що призвело до дефіциту бюджету в розмірі 197937 млн грн. Цей дефіцит був пов'язаний із значними витратами на підтримку економіки після пандемії. У 2022 році доходи зросли до 1787396 млн грн, однак видатки значно збільшилися до 2705423 млн грн через військові дії та потребу у фінансуванні оборонного сектору, що спричинило

значний дефіцит у розмірі 914 702 млн грн. У 2023 році доходи зросли до 2671998 млн грн, проте видатки знову перевищили цю суму, досягнувши 4014418 млн грн, що призвело до рекордного дефіциту в 1333111 млн грн. Показник кредитування за цей період також зазнав змін, відображаючи державну політику в умовах криз.

Аналіз виконання державного бюджету України за 2021–2023 роки свідчить про суттєве зростання дефіциту, спричинене впливом воєнного стану та потребами у фінансуванні соціально-економічної стабільності. Незважаючи на збільшення доходів, темпи зростання видатків значно випереджають, що вимагає комплексного підходу до оптимізації бюджетної політики. Для зменшення дефіциту необхідно зосередитися на покращенні ефективності податкової системи, залученні міжнародної допомоги та перегляді пріоритетів державних витрат.

У період воєнного стану система казначейського обслуговування державного бюджету України стикається з численними викликами та загрозами, які значно ускладнюють виконання бюджетних планів і управління державними фінансами. Однією з основних проблем є значне зростання державних видатків, зокрема на фінансування сектору безпеки та оборони, що обумовлено необхідністю забезпечення армії, відновлення інфраструктури та підтримки економіки в умовах війни. Збільшення видатків на ці потреби часто призводить до дефіциту бюджету, що потребує залучення позик і кредитування, а також ускладнює забезпечення соціальних виплат та інших програм, які також мають важливе значення для стабільності країни (рис. 2.7).

Згідно з даними виконання державного бюджету України, у 2024 році спостерігається значний дефіцит бюджету – прогнозоване сальдо становить понад 1,5 трлн грн. Зокрема, на січень–жовтень 2024 року дефіцит державного бюджету вже перевищив 800 млрд грн (Додаток Д). Це показує серйозні фінансові труднощі, з якими стикається держава в умовах війни, і необхідність вжиття термінових заходів для забезпечення належного казначейського обслуговування.

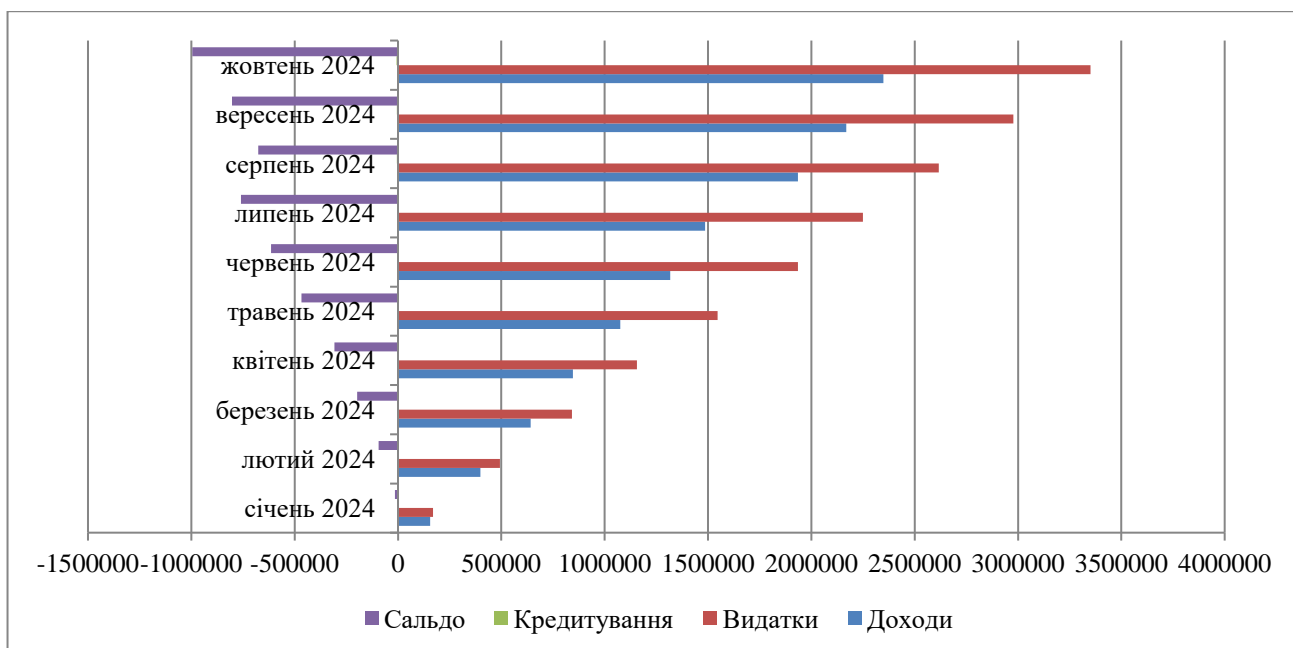

Рис. 2.7. Виконання державного бюджету України в 2024 р. (млн. грн) [29]

Також важливим фактором є ризики для казначейської системи внаслідок руйнування інфраструктури внаслідок бойових дій, що ускладнює процеси надходження та розподілу коштів. Це може призвести до затримок у фінансуванні ключових програм, таких як виплати пенсій, соціальних допомог та інших соціальних видатків, що безпосередньо впливає на добробут населення та соціальну стабільність.

Особливу увагу слід звернути на проблему зростання зовнішнього боргу, яке збільшується через необхідність залучення міжнародної фінансової допомоги та кредитів. З одного боку, міжнародна допомога дозволяє забезпечити фінансування критично важливих потреб, але з іншого – виникає ризик зростання боргового навантаження, що в майбутньому може ускладнити фінансову стабільність країни. Враховуючи ці фактори, система казначейського обслуговування повинна забезпечити ефективне управління бюджетними коштами, оперативно реагувати на зміни в бюджетних показниках, а також активно співпрацювати з міжнародними партнерами для забезпечення фінансової підтримки у цей складний період.

Виконання Державного бюджету України за дев'ять місяців 2024 року показало значний ріст доходів. Згідно з даними Казначейства, загальні доходи

склали 2167,2 млрд грн, з яких 1542,0 млрд грн припадає на загальний фонд. Це на 7,5 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року, а загальний фонд збільшився на 21,0 %. Одним з основних джерел доходів став міжнародний грант у розмірі 268,3 млрд грн. Крім того, до загального фонду місцевих бюджетів було перераховано 323,8 млрд грн, що на 63,4 млрд грн більше, ніж за аналогічний період 2023 року [60]. Касові видатки з державного бюджету за дев'ять місяців 2024 року склали 2973,7 млрд грн, зокрема, 2342,0 млрд грн – на загальний фонд. Витрати зросли на 5,2 % та 10,6 % відповідно порівняно з січнем–вереснем 2023 року. Найбільшу частку витрат становлять соціальні виплати, які здійснюються Міністерством соціальної політики, на загальну суму 319,1 млрд грн. Зокрема, 204,5 млрд грн було спрямовано на пенсії, надбавки та підвищення до пенсій, а 54,8 млрд грн – на соціальний захист осіб у складних життєвих обставинах [60].

Зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» стосуються збільшення видатків на сектор безпеки та оборони, а також зростання доходів на 143,0 млрд грн до 1911,46 млрд грн. Загальні видатки зростають на 427,57 млрд грн до 3736,62 млрд грн, а дефіцит збільшується на 274,61 млрд грн до 1846,09 млрд грн. Основна частина додаткових коштів спрямована на забезпечення потреб сектора безпеки та оборони. Таке зростання витрат стало можливим завдяки перевиконанню доходів у січні–серпні 2024 року, перегляду видатків, збільшенню внутрішніх запозичень та зміні податкових умов під час воєнного стану. У вересні 2024 року Кабінет Міністрів України подав до Верховної Ради проєкт Державного бюджету на 2025 рік, з прогнозованими доходами 2336,3 млрд грн, видатками 3938,2 млрд грн та дефіцитом 1640,6 млрд грн [60]. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету працює над пропозиціями до цього проєкту для формування висновків. Також відновлено середньострокове бюджетне планування на місцевому рівні, завдяки ухваленню змін до Бюджетного кодексу. Закон покликаний підвищити ефективність управління місцевими фінансами. Одним із важливих кроків у реформуванні управління державними фінансами стало проведення двосторонніх зустрічей з Європейською Комісією щодо приведення українського законодавства у відповідність до стандартів ЄС.

У період воєнного стану система казначейського обслуговування стикається з численними викликами та загрозами. Військові дії та санкції можуть призвести до значних змін у фінансовій ситуації країни, що безпосередньо впливає на ефективність казначейства в управлінні державними фінансами. Одним з основних викликів є зниження рівня фінансової стабільності через інфляційні процеси та порушення платіжних систем. Це може призвести до дефіциту коштів у державному бюджеті, що ускладнить виконання соціальних і економічних програм. Іншим важливим фактором є ризики кіберзагроз, оскільки в умовах війни зростає ймовірність атак на інформаційні системи, що обслуговують державні фінанси. Витоки або блокування важливих фінансових даних можуть спричинити серйозні порушення у платіжних операціях (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в період воєнного стану в Україні (побудовано на основі [26, с. 98])

№	Визначення виклику або загрози	Характеристика ситуації та вплив на казначейське обслуговування	Можливі наслідки	Заходи для мінімізації загроз
1	2	3	4	5
1	Зниження рівня фінансової стабільності	Порушення платіжних систем, зменшення надходжень до бюджету, інфляційні процеси	Зниження ефективності казначейського обслуговування, дефіцит коштів на державні витрати	Оптимізація витрат, запровадження моніторингу фінансової ситуації
2	Ризики кіберзагроз	Підвищення рівня кібератак на державні системи, зокрема фінансові	Можливі витоки або блокування фінансових даних, порушення процесів платежів	Розвиток кібербезпеки, модернізація захисту фінансових платформ
3	Блокування фінансових операцій через санкції	Обмеження на міжнародні перекази, санкції проти українських банків	Обмеження доступу до міжнародних ринків, затримка платежів	Пошук альтернативних фінансових каналів, укладання угод з міжнародними партнерами
4	Переривання комунікацій і логістики	Ускладнення комунікацій через військові дії, пошкодження інфраструктури	Затримки у виконанні платіжних доручень, порушення процесу казначейського обслуговування	Впровадження альтернативних комунікаційних каналів, мобільність системи обслуговування

Продовження табл. 2.8

5	Зменшення доходів держави	Зниження економічної активності, скорочення податкових надходжень	Зменшення фінансових ресурсів для виконання державних зобов'язань	Розробка планів підтримки бюджетної стабільності, підвищення ефективності збору податків
6	Труднощі з управлінням резервами	Невизначеність щодо майбутніх фінансових потреб, збільшення невизначеності	Невиплата важливих фінансових зобов'язань, відставання від планових розрахунків	Гнучке управління резервами, диверсифікація джерел фінансування

У результаті воєнного стану система казначейського обслуговування України піддається численним викликам та загрозам, які потребують негайних заходів для забезпечення стабільності. Основними стратегіями мінімізації ризиків є вдосконалення фінансового моніторингу, покращення кібербезпеки, пошук альтернативних фінансових каналів, а також гнучке управління бюджетними ресурсами. Тільки при комплексному підході до вирішення цих проблем можливо забезпечити безперервність функціонування системи казначейства навіть у період воєнного стану.

У березні 2024 р. уряд прийняв постанову № 230, яка внесла зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі під час воєнного стану, затвердженого постановою від 9 червня 2021 року №590. Зміни включають розширення списку пріоритетних видатків місцевих бюджетів та визначення специфіки підписання й подання бюджетних документів в умовах воєнного стану. Вони також пояснюють, що саме органам місцевого самоврядування потрібно враховувати у своїй діяльності згідно з цими змінами, про що повідомили експерти програми USAID DOBRE. Ці зміни покликані вирішити проблеми, що виникають при казначейському обслуговуванні бюджетних коштів під час воєнного стану, шляхом [59]:

1. Розширення переліку платежів за видатками загального та спеціального фондів місцевих бюджетів, які здійснюються за другою чергою.

2. Визначення особливостей підписання планових документів, що використовуються в бюджетному процесі, а також внесення змін до них.

3. Спрощення вимог до подання розпорядниками (одержувачами) певних документів до органів Казначейства.

4. Встановлення порядку складання та подання звітності розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів, що не працюють у звичному режимі.

Згідно з Порядком №590, визначено черговість здійснення органами Казначейства платежів за дорученнями розпорядників та одержувачів коштів під час воєнного стану, оскільки в цей період не застосовуються вимоги статті 55 Бюджетного кодексу України щодо виконання захищених видатків бюджету (пункт 12 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» БКУ [2]). Прийняті зміни до Порядку №590 розширюють перелік пріоритетних платежів за видатками загального та спеціального фондів місцевих бюджетів, які здійснюються за другою чергою (пункти 3-4, п. 19 Порядку №590). У Додатку В наведено ці платежі. Встановлено особливості підписання планових документів, які використовуються в бюджетному процесі, а також змін до них, у випадку прийняття головним розпорядником бюджетних коштів рішення щодо централізованого здійснення видатків або необхідності перерозподілу бюджетних асигнувань серед розпорядників, що знаходяться на територіях, де проводяться (проводились) бойові дії чи на тимчасово окупованих територіях і не працюють у звичному режимі. У таких випадках документи можуть підписувати керівник вищого рівня установи та керівник фінансового підрозділу або бухгалтерії (п. 161 Порядку № 590) [59]. Це стосується нових правил підписання планових документів, що визначені пунктами 37 та 47 Порядку складання, затвердження та виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 №228 (Порядок № 228).

Зокрема, пунктом 37 Порядку №228 визначено загальні вимоги до підписання кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів з загального фонду, планів спеціального фонду, зведених показників спеціального фонду кошторису та планів використання бюджетних

коштів. Ці документи підписуються керівником установи та керівником її фінансового підрозділу чи бухгалтерії [59]. Пунктом 47 Порядку №228 визначено вимоги щодо підписання довідок про внесення змін до кошторису або планів асигнувань, які затверджуються за аналогічним порядком, як і планові документи в бюджетному процесі. Також спрощено вимоги щодо подання окремих документів розпорядниками бюджетних коштів до органів Казначейства за допомогою дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство». Розширено список документів, які можна подавати у вигляді сканованої копії з електронним підписом керівника розпорядника бюджетних коштів. Визначено порядок складання та подання звітності для розпорядників бюджетних коштів, що працюють у зоні бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях і не можуть виконувати свою діяльність у штатному режимі. У таких випадках звітність може подаватися на основі інформації за попередній період з урахуванням операцій, відображених у бухгалтерському обліку Казначейства. Крім того, в разі неможливості подання звітності головним розпорядником чи іншими розпорядниками коштів з таких територій, Казначейство використовує звітні дані, подані за попередній звітний період [59].

Отже, наведені виклики та загрози для системи казначейського обслуговування в період воєнного стану значно ускладнюють виконання державного бюджету та управління фінансами. Основною проблемою є необхідність збільшення державних видатків на оборону та відновлення інфраструктури, що часто призводить до дефіциту бюджету та потреби у зовнішніх позиках. Руйнування інфраструктури через бойові дії ускладнює надходження та розподіл коштів, що може викликати затримки у фінансуванні соціальних програм та інших важливих видатків. Зростання зовнішнього боргу також становить серйозний ризик для майбутньої фінансової стабільності країни. В умовах таких викликів система казначейського обслуговування повинна оперативно реагувати на зміни в бюджетних показниках та забезпечувати ефективне управління бюджетними коштами, активно співпрацюючи з міжнародними партнерами для залучення необхідної фінансової підтримки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Напрями підвищення ефективності роботи органів Казначейства України

Однією з ключових складових ефективного функціонування бюджетної системи України є діяльність органів Казначейства, які відповідають за виконання державного бюджету, управління державними фінансами та контроль за їх використанням. Однак в умовах сучасних економічних викликів, таких як нестабільність економіки, війна та глобальні фінансові зміни, постає необхідність удосконалення роботи казначейських органів для підвищення їх ефективності.

В умовах воєнного стану особливу увагу приділяється фінансовому забезпеченню оборони, стабільному функціонуванню бюджетної системи, а також підтримці осіб, які постраждали від воєнних дій. У таких обставинах особливо важливим є вивчення діяльності органів Державної казначейської служби України щодо обслуговування бюджетних коштів та фінансування інших клієнтів. Механізм казначейського обслуговування бюджетів за доходами в умовах воєнного стану не зазнав значних змін. Однак, через серйозні економічні наслідки війни, можливості забезпечення надходжень через податки, збори та інші обов'язкові платежі для державного та місцевих бюджетів значно знизилися. У цих умовах бюджетне відшкодування ПДВ можливе лише після виконання першочергових видатків [36].

Обслуговування бюджетів за видатками зазнало змін на всіх етапах, що обумовлено дефіцитом коштів на Єдиному казначейському рахунку та необхідністю першочергового фінансування пріоритетних видатків. У таких умовах Казначейство України проводить платежі за дорученнями клієнтів з урахуванням доступних ресурсів, визначаючи черговість пріоритетності видатків. Це включає поділ видатків на три групи залежно від їхнього важливості та

необхідності фінансування. Казначейству надано право залучати кошти з Єдиного казначейського рахунка для покриття тимчасових касових розривів державного бюджету, але такі кошти мають бути повернуті не пізніше наступного бюджетного періоду після припинення воєнного стану. У першу чергу фінансуються видатки на національну безпеку, оборону та правовий режим воєнного стану. До першої групи також входять видатки на оплату праці бюджетних установ з загального фонду, але з спеціального фонду ці видатки відносяться до другої групи. Видатки третьої черги можуть бути здійснені лише за наявності достатніх коштів на рахунку, і такі платежі можуть затримуватися на кілька місяців. Часто розпорядники бюджетних коштів змушені переносити непогашені зобов'язання на наступний рік [15, с. 38].

Для часткового вирішення проблеми з платежами третьої черги Кабінет Міністрів України змінив Постанову №590, дозволивши відкриття небюджетних рахунків для підприємств, що постачають товари та послуги бюджетним установам. Проте використання цих коштів можливе лише для сплати податків і зборів. Не зважаючи на впровадження системи дистанційного обслуговування «Клієнт Казначейства – Казначейство», виникають проблеми, особливо в зонах бойових дій, де можуть бути труднощі з доступом до інтернету та візуванням документів [22, с. 103].

У випадках, коли видатки не підпадають під жодну з черг пріоритетності, розпорядники можуть подавати обґрунтування доцільності таких витрат для забезпечення нагальних потреб. Законодавство також визначає правила щодо здійснення господарської діяльності для осіб, чий місцезнаходження є на тимчасово окупованих територіях, що може впливати на укладені договори.

Окремі громади, маючи надходження, але не маючи змоги використати їх на видатки третьої черги, готові спрямувати ці кошти на підтримку країни, зокрема на придбання військових облігацій. Однак такі витрати також не можуть бути проведені через органи Казначейства.

Органи Державної казначейської служби України продовжують свою діяльність в умовах воєнного стану. Однак частина територіальних підрозділів не має змоги функціонувати на тимчасово окупованих територіях. У зв'язку з цим

керівництвом приймаються рішення про тимчасове припинення роботи деяких територіальних органів, а також про переведення працівників цих органів до інших структур Казначейства для виконання своїх обов'язків або передачу повноважень іншим територіальним органам.

Діяльність Уряду та Казначейства України спрямована на створення відповідної нормативно-правової бази для забезпечення казначейського обслуговування бюджетних коштів та інших клієнтів під час воєнного стану. Незважаючи на значну роботу, проведenu для створення нової функціональної системи Казначейства, яка обслуговує бюджетні кошти в умовах воєнного стану, на практиці залишається чимало проблемних питань, які потребують вирішення.

Вважаємо за необхідне розширити повноваження органів Казначейства України, зокрема: надати можливість перевіряти обґрунтованість витрат розпорядників бюджетних коштів; запобігати оплатам за договорами, в яких постачальниками товарів, робіт чи послуг є компанії, зареєстровані на тимчасово окупованих територіях. В умовах воєнного стану слід надати територіальним громадам можливість придбання державних військових облігацій. Перехід на систему дистанційного обслуговування усіх розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сприятиме поліпшенню взаємодії між органами Казначейства та іншими учасниками процесу, а також пришвидшить обмін документами між ними.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності роботи органів Казначейства є впровадження сучасних цифрових технологій, які дозволяють автоматизувати процеси управління фінансами, зменшити людський фактор, покращити контроль за витратами та зменшити ризики фінансових зловживань. Інтеграція системи електронних платежів, електронного документообігу, а також розвиток інтегрованих платформ для моніторингу державних фінансів дозволить підвищити рівень прозорості бюджетних витрат і зменшити кількість помилок в обліку.

Зокрема, Казначейство України вже активно використовує систему автоматизованого управління державними коштами (АСУДК), яка дозволяє

здійснювати операції з державними фінансами в реальному часі, що дозволяє покращити оперативність та точність здійснення платежів. Однак необхідно продовжити вдосконалення цієї системи та розширити її функціональні можливості для кращого управління бюджетними процесами.

Незважаючи на технічне вдосконалення, ефективність роботи органів Казначейства значною мірою залежить від рівня професіоналізму та кваліфікації його працівників. Важливим є запровадження системи безперервного навчання, підвищення кваліфікації та мотивування співробітників. Зокрема, це може включати регулярне навчання щодо нових економічних умов, нормативно-правових змін у сфері фінансів та актуальних інструментів для управління бюджетними коштами.

Також важливим аспектом є впровадження програм з оцінки ефективності працівників та стимулювання високих результатів через систему бонусів і нагород. Це дозволить підвищити ефективність роботи Казначейства, а також забезпечити більшу зацікавленість працівників у досягненні високих результатів.

Для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів необхідно посилити контроль за виконанням бюджетних програм. Це включає розробку нових механізмів аудиту, підвищення рівня перевірок на всіх етапах бюджетного процесу, а також забезпечення незалежності контрольних органів. Одним з ключових аспектів є створення інституту електронного моніторингу виконання бюджетних програм, що дозволяє забезпечити прозорість і своєчасність виявлення порушень. Завдяки розвитку сучасних технологій для моніторингу використання коштів можна створити систему, яка в реальному часі дозволяє відстежувати фінансові потоки та швидко реагувати на будь-які порушення. Важливо, щоб такий моніторинг не лише знижував рівень корупції, але й підвищував відповідальність виконавців бюджетних програм.

Ефективне управління державними фінансами неможливе без оптимізації фінансових потоків та зниження навантаження на державний борг. Казначейство має здійснювати контроль за оптимальним розподілом ресурсів, організувати ефективні стратегії державних позик та витрат на обслуговування боргу. Необхідно

працювати над вдосконаленням політики позик, розробляючи стратегії для ефективного використання зовнішніх та внутрішніх запозичень.

Крім того, важливим є створення механізмів для зменшення дефіциту бюджету, таких як перегляд бюджетних асигнувань та пошук нових джерел фінансування для розвитку важливих для економіки галузей.

Одним з важливих напрямків підвищення ефективності роботи органів Казначейства є посилення співпраці з іншими державними органами та міжнародними партнерами. Це включає інтеграцію з системами управління фінансами в інших сферах, таких як податкова система, митниця, а також співпрацю з міжнародними фінансовими установами для залучення зовнішніх інвестицій. Завдяки такій співпраці можна створити комплексну систему управління фінансами, яка забезпечить не лише ефективне використання коштів, але й сприятиме стійкому економічному розвитку країни.

Отже, органи Казначейства України відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності державних фінансів та виконанні бюджетних зобов'язань. Однак в умовах глобальних економічних викликів та внутрішніх проблем країни, необхідно вжити низку заходів для підвищення ефективності їх роботи. Застосування цифрових технологій, підвищення кваліфікації працівників, посилення контролю за виконанням бюджетних програм, оптимізація фінансових потоків та вдосконалення співпраці з іншими органами та міжнародними партнерами є ключовими напрямками, які дозволять досягти значних покращень у роботі Казначейства і сприятимуть сталому розвитку економіки України.

3.2. Перспективи вдосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів у поствоєнний період

Ефективне управління бюджетними коштами є критично важливим для забезпечення стабільності та розвитку країни, особливо в умовах воєнного стану. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну поставило перед органами влади нові виклики у сфері управління фінансами, зокрема у напрямі казначейського

обслуговування бюджетних коштів. Протягом війни виникла необхідність оперативного фінансування стратегічно важливих напрямів, таких як національна оборона, соціальна підтримка громадян та відновлення інфраструктури. Тому, для забезпечення належного використання обмежених фінансових ресурсів, органи Казначейства повинні не лише здійснювати контроль за видатками, але й адаптувати систему до нових реалій, включаючи зміни в законодавстві та застосування цифрових технологій.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило значне зниження економічної активності, погіршення фінансової ситуації та виникнення нових потреб, які вимагають негайного фінансування для підтримки економіки та наближення перемоги над агресором. Серед таких термінових потреб – фінансування національної оборони та безпеки, виплата заробітних плат, пенсій та інших важливих видатків, які набувають особливої актуальності під час війни.

В умовах цих викликів значно зросла потреба в максимальній прозорості, цілеспрямованості та ефективності витрачання бюджетних коштів, а також в посиленні контролю за їх використанням. Одним із ключових органів, що здійснює контроль за ефективним використанням бюджетних коштів, є Державна казначейська служба України (Казначейство). Тому надзвичайно важливим є виявлення основних проблем, що виникають під час казначейського контролю в умовах воєнного стану та обмежених фінансових ресурсів, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення цієї системи [46, с. 91].

Для запобігання накопиченню кредиторської заборгованості на бюджетних рахунках розпорядників та усунення перешкод для закупівлі товарів, робіт або послуг, необхідних для задоволення реальних потреб під час війни, органи Казначейства повинні отримати функції перевірки доцільності таких закупівель. Розпорядник повинен надавати письмове обґрунтування необхідності здійснення платежів, які не входять до першої чи другої черги пункту 19 Порядку № 590. У разі наявності фінансових ресурсів на ЄКР, Казначейство може дозволити проведення таких платежів, якщо їх доцільність обґрунтована.

В окремих випадках навіть для договорів, що відповідають видаткам другої черги пункту 19, обґрунтування від розпорядників повинно бути вимогливим. Наприклад, якщо документи на закупівлю товарів чи послуг подаються для реєстрації бюджетних зобов'язань, і зрозуміло, що такі витрати є недоцільними під час війни, обґрунтування є необхідним для запобігання безпідставному витрачання бюджетних коштів в умовах обмеженого фінансування. Крім того, під час виконання своїх функцій органи Казначейства повинні перевіряти законність взяття розпорядниками бюджетних зобов'язань, зокрема укладення договорів, адже законодавство забороняє укладення договорів, які можуть бути визнані нікчемними. Проте, на жаль, в рамках своїх повноважень Казначейство не має права відмовляти в реєстрації бюджетних зобов'язань, навіть якщо договір потенційно може бути визнано нікчемним.

У період бойових дій і тимчасової окупації частини територій України багато підприємств змінили своє місцезнаходження, але не оновили реєстраційні документи. Відповідно до статті 16.1.11 Податкового кодексу України [3], це є порушенням, яке має наслідки для подальших фінансових операцій. Згідно зі статтею 13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», здійснення господарської діяльності суб'єктами, чії місцезнаходження знаходяться на тимчасово окупованих територіях, дозволяється тільки після зміни податкової адреси на територію, що підконтрольна Україні. Якщо договори укладаються з підприємствами, що зареєстровані на тимчасово окупованих територіях, такі договори вважаються нікчемними.

Що стосується казначейського контролю за запобіганням оплаті таких договорів, то в статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII [8] зазначено, що органи Казначейства не повинні здійснювати платежі з рахунків розпорядників, якщо на підставі рішення суду результати процедури закупівлі або спрощеної закупівлі визнано недійсними або сам договір про закупівлю визнано нікчемним. Однак, відповідно до законодавства, для того щоб органи Казначейства не могли здійснювати платежі в такому випадку, достатньо

лише наявності відповідного судового рішення. Якщо ж такого рішення немає, органи Казначейства не мають законних підстав для відмови у реєстрації бюджетних зобов'язань, навіть якщо виявлено, що місце реєстрації суб'єкта господарювання знаходиться на тимчасово окупованій території. Крім того, в пункті 2.10 Порядку № 309 не передбачено вимогу щодо відмови у реєстрації бюджетних зобов'язань, якщо договір має ознаки, за якими його можна визнати нікчемним. З огляду на це, доцільно запропонувати уточнення повноважень органів Казначейства, надавши їм право відмовляти у реєстрації бюджетних зобов'язань у випадку, коли місцезнаходження одного з учасників договору знаходиться на тимчасово окупованій території України. Це дозволить стимулювати суб'єктів господарювання до своєчасної перереєстрації своїх місцезнаходжень та посилить контроль за запобіганням оплаті за договорами, що можуть бути визнані нікчемними.

Заходи Казначейства щодо контролю за бюджетними видатками здійснюються на етапах до і під час проведення платежів, і є більш ефективними та доцільними порівняно з перевітками, які проводяться органами державного фінансового контролю після завершення операцій. Казначейський контроль дозволяє уникнути нецільового використання бюджетних коштів. Хоча бюджетна дисципліна розпорядників коштів значно покращилася, органи Казначейства продовжують виявляти значну кількість порушень, що підтверджує необхідність подальшого здійснення контролю.

Аналіз казначейського контролю щодо реєстрації бюджетних зобов'язань розпорядників під час воєнного стану показав необхідність удосконалення повноважень органів Казначейства. Для посилення контролю за доцільністю витрачання бюджетних коштів пропонується внести зміни до Порядку № 590, що надасть органам Казначейства право перевіряти обґрунтованість закупівель, які не включені в першу чи другу чергу пункту 19 цього Порядку, або визначені у другій черзі, але викликають сумніви щодо доцільності. Це дозволить забезпечити оплату лише за необхідними напрямками, що підтримують діяльність розпорядників у

період війни, а також запобігти нераціональному витрачання державних фінансових ресурсів.

Для зменшення випадків оплати за договорами з постачальниками, зареєстрованими на тимчасово окупованих територіях, пропонується доповнити пункт 2.10 Порядку № 309, надавши органам Казначейства повноваження не дозволяти оплату за такими договорами. Відповідні зміни також потрібно внести до Закону України «Про публічні закупівлі» [8], щоб передбачити заборону здійснення платежів за договорами, де одним із учасників є суб'єкт господарювання, зареєстрований на тимчасово окупованій території України. Ці заходи посилять контроль за ефективним використанням бюджетних коштів і запобігатимуть їх витрачання на непідконтрольних Україні територіях.

Управління державними фінансами в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням для підтримки економічної стабільності та забезпечення функціонування державного бюджету. Однак, незважаючи на труднощі, що виникають через воєнні дії, важливо почати підготовку до відновлення економіки та модернізації фінансових інститутів у поствоєнний період.

Однією з ключових складових цієї роботи є вдосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів. Це дозволить оптимізувати використання державних фінансів, знизити ризики нецільового використання коштів і забезпечити ефективне відновлення економіки, зокрема через підтримку критичних інфраструктурних і соціальних проектів (табл. 3.1). В умовах війни та з огляду на невизначеність термінів її завершення, необхідно адаптувати систему казначейського обслуговування до поточних обставин і одночасно готуватися до потенційних змін у фінансовому середовищі в поствоєнний період. Для цього важливо сприяти впровадженню нових технологій, таких як автоматизація процесів, що дозволить зменшити витрати часу на обробку платежів і підвищити ефективність використання фінансових ресурсів.

Таблиця 3.1

**Перспективи вдосконалення казначейського обслуговування
бюджетних коштів у умовах воєнного стану та після завершення війни
(складено на основі [26, с. 105])**

Напрями вдосконалення	Пропозиції щодо впровадження	Очікувані результати
Модернізація казначейських систем	Впровадження цифрових технологій для автоматизації процесів казначейського обслуговування	Скорочення часу обробки платежів, зниження адміністративних витрат
Покращення внутрішнього контролю	Розширення системи перевірок бюджетних витрат, запровадження додаткових етапів контролю	Підвищення прозорості бюджетних витрат, зниження ризику зловживань
Розширення дистанційних послуг	Створення онлайн-платформ для взаємодії з розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів	Підвищення зручності та оперативності у взаємодії з Казначейством
Оптимізація розподілу бюджетних ресурсів	Пріоритетне фінансування для відновлення інфраструктури та соціальних програм	Підвищення ефективності використання бюджетних коштів для відновлення країни
Удосконалення координації між органами Казначейства та іншими державними органами	Впровадження єдиної інформаційної системи для обміну даними між учасниками фінансового процесу	Поліпшення комунікації між державними органами, зменшення помилок у процесі виконання бюджетних операцій
Мобільність фінансових ресурсів	Надання можливості територіальним громадам для інвестування в державні облигації	Залучення місцевих фінансових ресурсів для відновлення економіки

Особлива увага має бути приділена контролю за бюджетними витратами, щоб забезпечити прозорість і запобігти можливим зловживанням. У цей складний період слід також зосередитися на вдосконаленні механізмів взаємодії між органами Казначейства і розпорядниками бюджетних коштів, що дозволить швидко реагувати на зміни та забезпечити ефективний обмін інформацією.

Після завершення війни особливо важливо оптимізувати розподіл фінансових ресурсів, зокрема забезпечити пріоритетне фінансування для відновлення критичної інфраструктури та підтримки соціальних програм, що є необхідними для стабільного розвитку країни. Створення єдиної інформаційної системи для обміну даними між органами Казначейства та іншими державними

установами дозволить знизити ймовірність помилок та підвищити ефективність управління бюджетними коштами.

Вдосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів є важливою складовою процесу відновлення економіки України. Впровадження новітніх цифрових технологій, оптимізація розподілу бюджетних ресурсів та розширення дистанційних послуг дозволить підвищити ефективність використання державних фінансів в умовах воєнного стану та в період відновлення після завершення війни. Підвищення прозорості, поліпшення внутрішнього контролю і розвиток координації між органами Казначейства та іншими державними інституціями сприятимуть створенню ефективної та стабільної фінансової системи, яка буде готова до швидкого реагування на зміни у поствоєнний період.

Отже, в умовах воєнного стану Казначейство повинно здійснювати ще більш ретельний контроль за витратами бюджетних коштів, щоб уникнути нецільового використання ресурсів. Для покращення ефективності казначейського обслуговування в післявоєнний період необхідно впроваджувати сучасні технології автоматизації процесів та розширювати внутрішній контроль. Важливо також підвищити прозорість витрат через розширення перевірок та створення онлайн-платформ для взаємодії з розпорядниками коштів. Вдосконалення механізмів реєстрації бюджетних зобов'язань і внесення змін до законодавства дозволить ефективно запобігати непотрібним витратам, зокрема на закупівлю товарів та послуг, що не є пріоритетними в умовах війни. Всі ці кроки забезпечать ефективне відновлення економіки України в поствоєнний період, сприятимуть фінансовій стабільності та дозволять оптимально розподіляти бюджетні ресурси.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

Казначейське обслуговування бюджетних коштів є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління державними фінансами, який сприяє підвищенню прозорості та фінансової дисципліни. Воно включає ряд процесів, таких як реєстрація бюджетних зобов'язань, контроль за надходженнями та витратами, а також управління фінансовими потоками. Дослідження показують, що казначейське обслуговування має суттєвий вплив на стабільність бюджетної системи та запобігає нецільовому використанню державних коштів. Різноманітність підходів до його трактування, зокрема в контексті економічних умов та національних практик, свідчить про важливість постійного вдосконалення цього механізму для підвищення ефективності фінансового управління в Україні.

У результаті впливу воєнного стану на функціонування системи казначейського обслуговування України, Державна казначейська служба адаптувала свої механізми роботи для забезпечення фінансової стабільності, підтримки оборонних заходів і відновлення постраждалих територій. В умовах тимчасової окупації частини територій, багато територіальних органів продовжили виконувати свої функції, зберігаючи контроль над фінансами та сприяючи ефективному використанню коштів. За допомогою спеціальних фондів та цифрових інструментів казначейство змогло забезпечити стабільність фінансування у важких умовах війни, підтримати національну безпеку та відновлення країни. Це стало важливим фактором у забезпеченні економічної та соціальної стійкості України в умовах військової агресії, підтверджуючи роль Казначейства як одного з ключових елементів державного управління під час війни.

Ефективність казначейського обслуговування бюджетних коштів у кризових умовах є ключовим фактором для забезпечення фінансової стабільності держави та своєчасного виконання державних зобов'язань. У періоди економічних чи

політичних криз, а також військових конфліктів, зростає потреба в гнучкості управління бюджетними коштами, що дозволяє урядам оперативно реагувати на зміни у фінансовій ситуації, мінімізувати дефіцит та забезпечити фінансування пріоритетних витрат. Аналіз поточної ситуації показує, що підвищені витрати на національну безпеку, оборону та соціальну допомогу потребують ефективного казначейського контролю та розподілу ресурсів для уникнення фінансових дефіцитів і забезпечення стійкості державного бюджету в умовах невизначеності.

У період воєнного стану система казначейського обслуговування державного бюджету України зазнає значних викликів і загроз, що значно ускладнюють виконання бюджетних планів та ефективне управління державними фінансами. Однією з основних проблем є значне зростання державних видатків, зокрема на потреби сектору безпеки та оборони, що вимагає залучення позик і кредитування, а також призводить до дефіциту бюджету. У свою чергу, це ускладнює забезпечення соціальних виплат і стабільність державних програм. Окрім того, руйнування інфраструктури внаслідок бойових дій створює ризики затримок у розподілі коштів, що безпосередньо впливає на соціальну стабільність країни. Система казначейства повинна оперативно реагувати на зміни в бюджетних показниках і активно співпрацювати з міжнародними партнерами для забезпечення фінансової підтримки та зменшення боргового навантаження в умовах війни.

Для підвищення ефективності роботи органів Казначейства України необхідно продовжити розвиток цифрових технологій і автоматизації процесів управління державними фінансами, зокрема через удосконалення системи електронного документообігу та платіжних платформ. Важливим кроком є розширення можливостей для казначейського обслуговування, зокрема для територіальних громад, а також для запобігання фінансуванню підприємств на тимчасово окупованих територіях. Удосконалення системи моніторингу фінансів та інтеграція нових технологій дозволить зменшити ризики зловживань, забезпечити прозорість витрат та оперативність в обробці платежів, що, в свою чергу, підвищить стабільність бюджетної системи України в умовах війни та економічних труднощів.

Перспективи вдосконалення казначейського обслуговування бюджетних коштів у поствоєнний період потребують комплексного підходу, що включає адаптацію до нових економічних умов та збереження високої ефективності фінансових операцій. У післявоєнний період особливу увагу слід приділити модернізації казначейських систем за рахунок впровадження цифрових технологій, автоматизації процесів та удосконалення внутрішнього контролю за витратами бюджету. Це дозволить забезпечити більш прозоре, ефективне та швидке управління державними фінансами, сприятиме мінімізації ризиків нецільового використання коштів та оптимізації витрат на всі етапи казначейського обслуговування. У результаті таких змін можна очікувати значне покращення ефективності бюджетних видатків, що стане основою для стабільного економічного відновлення країни після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.12.2024)
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Документ 2456-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.12.2024, підстава – 4106-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.12.2024)
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. Документ 2755-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.12.2024, підстава – 4108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 18.12.2024)
4. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами. Наказ Міністерства фінансів України № 1407 від 24.12.2012. Документ z0130-13, чинний, поточна редакція – Редакція від 19.03.2024, підстава – z0321-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13#Text> (дата звернення: 18.12.2024)
5. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. Документ 215-2015-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.04.2021, підстава – 247-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.12.2024)
6. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. Документ 590-2021-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 08.08.2024, підстава – 892-2024-п. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.12.2024)

7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. Документ 1207-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 19.05.2024, підстава – 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 18.12.2024)

8. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Документ 922-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 23.10.2024, підстава – 3988-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 18.12.2024)

9. Бухтіарова А. Г., Купрєєва Я. М. Забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. *Економічний простір*. 2018. № 131. С. 128–139.

10. Бюджетна система: тенденції розвитку / В. М. Мазярчук та ін.; під ред. В. М. Мазярчука. Київ: «ФОП Лопатіна О. О.», 2019. 384 с.

11. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

12. Бюджетна система: навчальний посібник / О. М. Піхоцька, Л. Є. Фурдичко, Н. Г. Синютка; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 327 с.

13. Голинський Ю. О., Шиманська І. О. Проблеми та шляхи вдосконалення казначейського обслуговування Державного та місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Випуск 12, частина 2. с. 169-172.

14. Гончаренко Н. Г. Роль та значення казначейського обслуговування в роботі фінансового господарства військових частин національної гвардії України. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9886> (дата звернення: 18.12.2024)

15. Дедушев І. В. Бюджетна політика: поняття та завдання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 77. Част. 2. С. 37-41.

16. Демиденко С. Л., Демиденко В. В. Методичні підходи до оцінювання податкового потенціалу регіонів України. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2021. Випуск 60. С. 72-80.

17. Демиденко Л. М. Відкритість та прозорість державного та місцевих бюджетів в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. № 29. С. 20-27.

18. Дем'янчук М. А. Казначейська справа : навчально-методичний посібник. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. 148 с.

19. Західна О. Р., Круглякова В. В., Бацман І. В. Формування дохідної частина Державного бюджету України. *«Молодий вчений»*. 2021. № 10 (98). С. 131-136.

20. Казначейська система: підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.

21. Канєва Т. В., Думікян А. К. Проблеми формування бюджетних надходжень. *Економічний вісник університету*. 2018. № 31. С. 241–244.

22. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2023. № 144(4). С. 98–109.

23. Кириленко О. П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 8. С. 80–94.

24. Кириленко О. П. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика: моногр. за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль, 2019. 280 с.

25. Ковалевич Д. А. Розвиток казначейського обслуговування бюджетів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 29. Частина 2. С. 99-102.

26. Курганська Е. І. Проблеми казначейського управління фінансовими ресурсами в умовах політичної кризи при переході на систему дистанційного

обслуговування. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2022. № 1-2 (80-81). С. 95-109.

27. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.

28. Опарін В. М. Сарнецька Я. А. Імеративи бюджетного регулювання в Україні в умовах фіскальної децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 58-72.

29. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2024/> (дата звернення: 18.12.2024)

30. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/54-4_2024/Vysn_54-4_2024.pdf (дата звернення: 18.12.2024)

31. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://inlnk.ru/Rjp3nO> (дата звернення: 18.12.2024)

32. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2024)

33. Павлюк В. В., Олійник В. О. Державне Казначейство України та його роль у бюджетному процесі. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. с. 277-288.

34. Петленко Ю. В., Дрозд Н. В., Моргун Д. О. Відкритість та прозорість бюджетного процесу в Україні. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. 2021. Випуск 5. С. 83-88.

35. Публічний звіт голови Казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2023 рік. URL: <http://surl.li/wvlxei> (дата звернення: 18.12.2024)

36. Русін В. Особливості функціонування органів державної казначейської служби України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-68> (дата звернення: 18.12.2024)

37. Сьомченко В. В., Денисенко А. А. Доходи та видатки бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 61-67.

38. Сокирко О. С., Філіпішина К. І. Аналіз формування пріоритетних напрямів підвищення ефективності бюджету України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 2 (119). С. 68-73.
39. Стеценко Н. А., Галецька К. В. Казначейська служба України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Регіональна економіка та управління*. 2018. №3 (21). С. 23-26
40. Суханова А. В. Основні передумови створення казначейської системи виконання бюджетів в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 1. С. 221-238.
41. Тарасюк М. В., Сироветник О. С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 21 (2). С. 93–97.
42. Хрущ Н. А., Форкун І. В., Гордєєва Т. А. Основи казначейської справи: навчальний посібник. 4-те вид., випр. та доп. К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. 500 с.
43. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 5. С. 5-18.
44. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
45. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 2. С. 103-121.
46. Чугунов В. І. Бюджетна політика економічного зростання. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 88-94.
47. Юнацький М.О. Облікова політика казначейства щодо виконання бюджету. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. с. 592-595.
48. Юрій С. М. Теоретичні та практичні аспекти функціонування Державної казначейської служби в бюджетній системі України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 871-875.

49. Юрій С. М., Каспрук А. Ю. Прозорість бюджетного процесу як забезпечення ефективності бюджетної реформи. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. № 2. С. 182–190.

50. Юшко С. В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 72-87.

51. Alt J. E. Twenty years of transparency research. *Public sector economics*. 2019. Vol 43, issue 1. Pp. 5-13.

52. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.

53. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17, Issue № 4. Pp. 252-261.

54. Chugunov I., Makohon V., Krykun T. Budget strategy in the conditions of economic globalization. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17, Issue 3. Pp. 101-110.

55. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 6. 2020. № 1. Pp. 130-135.

56. Chugunov I., Pasichnyi M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10 (1). Pp. 42-52.

57. Taxation trends in European Union 2017. European Union. 2017. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2017.pdf (дата звернення: 18.12.2024)

58. Shkolnyk, I., Melnyk, T., Mershchii, B. Transparency of the budget process as a prerequisite for financial decentralization in Ukraine. *Public and Municipal Finance*. 2018, № 7. Pp. 12-20.

59. Decentralization.ua. URL: <https://decentralization.ua/news/16299?page=0> (дата звернення: 28.12.2024)

60. Niss.gov.ua. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-10> (дата звернення: 28.12.2024)

ДОДАТКИ

Таблиця А.1

**Виконання плану доходів державного бюджету за січень-вересень
2024 р., млрд грн [30]**

Показники	План на 2024 рік, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %	План на січень–вересень, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %
ВСЬОГО ДОХОДІВ	2 429	2 169	89,3	1 165	1 542	132,4
1. ПДФО	329	231	70,0	146	155	105,8
2. Податок на прибуток підприємств	240	201	83,6	141	201	142,5
3. Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	54	36	67,2	40	36	89,8
4. Акцизний податок із вироблених в Україні підакцизних товарів	100	73,6	73,6	70	73,6	104,6
5. Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів	104	77	74,4	73	77	106,4
6. ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	289	198	68,3	289	198	97,1
7. ПДВ із ввезених на митну територію України товарів	506	342	67,6	344	342	99,4
8. Ввізне мито	48	35	73,4	34	35	103,4
9. Частина чистого прибутку державних підприємств і дивіденди	70	68	97,8	63	67	105,1
10. Кошти, що перераховуються НБУ відповідно до Закону України „Про Національний банк України”	39	39	100,0	18	39	у 2,2 р.б
11. Власні надходження бюджетних установ	527	505	95,7	–	–	–
12. Надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	20	273	у 13,3 р.б	0,0	268	х

**Виконання плану видатків державного бюджету за січень-вересень
2024 р., млрд грн [30]**

Показники	План на 2024 рік, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %	План на січень–вересень, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %
ВСЬОГО ВИДАТКІВ	4 334	2 978	68,7	2 523	2 345	92,9
1. Загальнодержавні функції	409	261	63,6	265	257	96,7
зокрема, обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	337	217	64,5	220	217	98,7
2. Оборона	2 064	1 500	72,7	1 147	1 055	92,0
3. Громадський порядок, безпека та судова влада	682	445	65,3	372	353	95,0
4. Економічна діяльність	185	95	51,5	59	52	88,4
5. Охорона здоров'я	211	139	66,2	141	131	92,7
6. Духовний і фізичний розвиток	17	10	58,7	13	10	78,5
7. Освіта	77	47	61,7	31	28	91,1
8. Соціальний захист і соціальне забезпечення	474	329	69,5	356	323	90,8
зокрема, соціальний захист пенсіонерів	272	204	75,2	205	204	99,9
9. Кошти, що передаються до місцевих бюджетів	197	140	71,0	133	131	98,4

Додаток Б
Таблиця Б.1

Дефіцит / фінансування державного бюджету в січні – вересні 2024 року,
млрд грн [30]

Показники	План на 2024 рік, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %	План на січень–вересень, млрд грн	Виконано, млрд грн	Відсоток виконання, %
ДЕФІЦИТ (ряд. I – ряд. II) / ФІНАНСУВАННЯ (ряд. III – ряд. IV)	-1 926	-803	41,7	-1 351	-795	58,9
I. Доходи і повернення кредитів	2 444	2 177	89,1	1 174	1 550	132,0
II. Видатки і надання кредитів	4 370	2 980	68,2	2 525	2 345	92,9
III. Фінансування в частині надходжень – всього	3 121	1 996	63,9	2 383	1 981	83,1
3.1. Внутрішні запозичення	742	377	50,9	370	377	102,0
3.2. Зовнішні запозичення	2 301	1 356	58,9	1 832	1 342	73,2
3.3. Надходження від приватизації державного майна	4	2	55,7	4	2	59,4
3.4. Фінансування за рахунок коштів ЄКР	260	–	x	178	260	146,3
3.5. Зміни обсягів бюджетних коштів	74	–	x	–	–	x
IV. Фінансування в частині витрат – всього	1 195	1 193	99,8	1 033	1 186	114,9
4.1. Погашення внутрішнього боргу	386	245	63,4	257	245	95,3
4.2. Погашення зовнішнього боргу	789	707	89,7	755	707	93,6

**Роз'яснення для громад: зміни до Порядку казначейського
обслуговування [30]**

Загальний фонд	Спеціальний фонд
Придбання гігієнічних засобів та товарів першої необхідності (зокрема одягу, взуття, м'якого інвентарю) для підопічних інтернатних установ/закладів системи соціального захисту населення, а також встановлення в цих установах/закладах пожежної сигналізації, системи блискавкозахисту, обробку дерев'яних конструкцій приміщень вогнезахисним розчином, здійснення медичних оглядів працівників	Придбання гігієнічних засобів та товарів першої необхідності (зокрема одягу, взуття, м'якого інвентарю) для підопічних інтернатних установ/закладів системи соціального захисту населення, а також встановлення в цих установах/закладах пожежної сигналізації, системи блискавкозахисту, обробку дерев'яних конструкцій приміщень вогнезахисним розчином, здійснення медичних оглядів працівників
	Придбання житла для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа
Розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг	Розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг
Заходи місцевих програм підтримки та розвитку сільського господарства	
	Оплату поточного ремонту та реставраційних робіт на об'єктах культурної спадщини та пам'ятках архітектури; оплату послуг з виготовлення облікової та науково-проектної документації на пам'ятки культурної спадщини*
	Оплату послуг із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення та утилізації відпрацьованих побутових ламп розжарювання
	Виконання робіт з реконструкції споруд для очищення стічних вод, а також каналізаційних мереж і споруд на них
	Проведення інвентаризації та нормативної грошової оцінки земель
	Виготовлення містобудівної документації
	Накопичення (приріст) матеріальних цінностей державного матеріального резерву

Таблиця Д.1

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2024 рр. (млн. грн.) [29]

	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо
2008	231686,3	241454,5	2732,5	-12500,7
2009	209700,3	242437,2	2780,3	-35517,2
2010	240615,2	303588,7	1292,0	-64265,5
2011	314616,9	333459,5	4715,0	-23557,6
2012	346054,0	395681,5	3817,7	-53445,2
2013	339180,3	403403,2	484,7	-64707,6
2014	357084,2	430217,8	4919,3	-78052,8
2015	534694,8	576911,4	2950,9	-45167,5
2016	616274,8	684743,4	1661,6	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	1870,9	-47849,6
2018	928108,3	985842,0	1514,3	-59247,9
2019	998278,9	1072891,5	3437,0	-78049,5
2020	1076016,7	1288016,7	5096,1	-217096,1
2021	1296852,9	1490258,9	4531,4	-197937,4
2022	1787395,6	2705423,3	-3326,0	-914701,7
2023	2671998,0	4014418,1	-9309,5	-1333110,7
2024				
заплановані показники •	1768451,2	3309047,6	30890,4	-1571486,9
січень	154849,8	170075,5	-142,3	-15083,5
лютий	398247,6	493454,9	-1086,3	-94120,9
березень	642107,1	841145,5	-1143,0	-197895,4
квітень	845717,0	1155454,5	-2433,9	-307303,6
травень	1074954,8	1545823,0	-4014,7	-466853,5
червень	1316712,1	1935282,9	-4077,8	-614492,9
липень	1486673,2	2249701,5	-3996,4	-759032,0
серпень	1935610,7	2617192,9	-5156,1	-676426,1
вересень	2169151,2	2977706,3	-5578,4	-802976,7
жовтень	2348492,4	3350377,4	-6786,4	-995098,5